

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kateřina Hrušková

Trestní příkaz

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Jiří Říha, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 12. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 141 691 znaků včetně mezer.

Kateřina Hrušková

V Praze dne 22. 12. 2022

Touto cestou bych chtěla poděkovat JUDr. Bc. Jiřímu Říhovi, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, a za jeho cenné rady a připomínky, které mi během jejího psaní poskytnul.

Obsah

Úvod	5
1. Historický vývoj právní úpravy trestního příkazu	6
2. Obecně k trestnímu příkazu	13
2.1 Trestní příkaz jako rozhodnutí.....	14
2.2 Trestní příkaz jako zvláštní způsob řízení	16
2.3 Trestní příkaz a odklony v trestním řízení	20
2.3.1 Pojem odklonu.....	20
2.3.2 Srovnání trestního příkazu s ostatními typy odklonů	22
3. Vztah trestního příkazu k zásadám trestního řízení	25
3.1 Zásada rychlosti řízení	26
3.2 Zásada materiální pravdy a zásada volného hodnocení důkazů	27
3.3 Zásada veřejnosti	29
3.4 Zásada bezprostřednosti a ústnosti	30
3.5 Zásada zajištění práva na obhajobu	30
3.6 Zásada zajištění práv poškozeného.....	33
4. Současná právní úprava	36
4.1 Podmínky vydání trestního příkazu	36
4.1.1 Trestné činy, o kterých lze rozhodnout trestním příkazem	36
4.1.2 Spolehlivé prokázání skutkového stavu	39
4.1.3 Negativní podmínky	41
4.2 Tresty ukládané trestním příkazem.....	43
4.3 Náležitosti trestního příkazu a jeho doručování	48
5. Opravné prostředky proti trestnímu příkazu	52
5.1 Odpor.....	52
5.1.1 Přípustnost podání odporu.....	53
5.1.2 Vzdání se práva podat odpor	56
5.1.3 Postup samosoudce po podání odporu a zákaz reformationis in peius	57
5.2 Mimořádné opravné prostředky.....	59
Závěr.....	62
Seznam zkratek.....	64
Seznam použitých zdrojů	65
Absakt.....	69
Abstract	70
Klíčová slova.....	71
Key words	71

Úvod

Trestní příkaz je jedním ze základních druhů rozhodnutí v trestním řízení, kterému zákon přiznává odsuzující povahu. Jeho vydání záleží na úvaze samosoudce, který se může rozhodnout trestní příkaz vydat, jestliže jsou v dané věci splněny zákonem stanovené podmínky. Představuje alternativní způsob vyřízení trestní věci, jenž umožňuje věc rozhodnout bez projednání v hlavním líčení, čímž lze docílit rychlé reakce a efektivního postihu pachatele v případech, kdy je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Významnou měrou tak přispívá k řešení méně závažné trestné činnosti.

Právě snaha o zrychlení celého trestního řízení a odlehčit nápad soudů byla důvodem pro znovuzavedení tohoto institutu do našeho právního řádu v devadesátých letech minulého století. Dnes má trestní příkaz v trestním řízení již své nezastupitelné místo a v praxi patří dokonce mezi jeden z nejhojněji používaných institutů, podle dostupných statistických přehledů soudních agend jím za posledních více než deset let okresní soudy vyřizovaly více než polovinu rozhodovaných trestních věcí.

Zvláštní povaha trestního příkazu s sebou na druhou stranu nese i určitá rizika. Pokud věc není projednána v hlavním líčení, nedochází k uplatnění některých základních zásad trestního řízení, nebo dochází k jejich oslabení, zásada rychlosti a hospodárnosti trestního řízení je upřednostňována na úkor zásady veřejnosti, ústnosti, a bezprostřednosti. Střetává se zde zájem na rychlém trestním řízení a zájem na zajištění atributů práva na spravedlivý proces, poškozený se ocitá pro něj v nevýhodném postavení. Tyto úskalí se snaží naše právní úprava řešit omezením okruhu věcí, kdy je možno trestní příkaz vydat, a omezením možných sankcí, které lze trestním příkazem uložit. Vzhledem k užívanosti tohoto institutu a dlouhodobě probíhajícími pracemi na rekodifikaci předpisů trestního práva procesního je tato problematika podle mého názoru aktuálním tématem, která si zaslouží pozornost.

Cílem této diplomové práce je provést analýzu institutu trestního příkazu a jeho postavení v trestním řízení a podrobněji se zaměřit na problematické, kontroverzní body současné právní úpravy. Text práce je rozčleněn do pěti kapitol. V první kapitole se zabývám historií vzniku tohoto institutu a vývojem jeho právní úpravy v průběhu let až do jeho současné podoby. Druhá kapitola představuje trestní příkaz v širším kontextu trestního práva procesního a dalších procesních pojmů, se kterými je trestní příkaz úzce spjat. Ve třetí kapitole analyzuji trestní příkaz z pohledu některých základních zásad, které trestní právo procesní ovládají. Čtvrtá kapitola se podrobně zaměřuje na proces vydání trestního příkazu, jeho podmínky a náležitosti rozhodnutí. V páté kapitole se zabývám možnostmi obrany proti trestnímu příkazu.

1. Historický vývoj právní úpravy trestního příkazu

Institut trestního příkazu byl na území Čech a Moravy poprvé zaveden zákonem č. 31/1929 Sb., kterým se novelizoval tehdejší platný rakouský trestní řád z roku 1873. Tato novela, jež nabyla účinnosti 1. 4. 1929, nahradila právní úpravou trestního příkazu jeho dosavadní ustanovení § 460 – § 462. Mezi důvody uzákonění trestního příkazu patřily zejména ulehčení práce a ušetření času trestních soudů, a dále ušetřit obviněnému a svědkům cestu k soudu v případě, že se jednalo o trestní věc jen nepatrného významu.¹

Trestní příkaz se vydával v tzv. mandátním řízení, které umožňovalo vyřízení těchto nepatrných trestních věcí bez ústního jednání a bez formálního průvodního řízení. Namísto rozsudku se v tomto řízení vydával písemný trestní příkaz, a to jen na podkladě trestního oznámení a bez předchozího jednání², pokud byly splněny podmínky uvedené v § 10 zákona č. 31/1929 Sb.:

- a) trestní oznámení bylo učiněno veřejným úřadem, veřejným úředníkem, nebo orgánem na podkladě vlastního služebního postřehu nebo výslovného doznání před ním učiněného,
- b) jednalo se o přešůpek nebo přečin náležející do příslušnosti okresního soudu, na který byl v zákoně stanoven trest odnětí svobody nejvýše šest měsíců nebo peněžitý trest nebo oba tyto tresty,
- c) soudce neměl pochybnosti o pravdivosti trestního oznámení,
- d) obviněný nebyl ve vazbě,
- e) obviněný v době činu dovršil již osmnácti let,
- f) veřejný žalobce souhlasil s výší trestu, který soudce zamýšlel uložit, a zamýšlel-li uložit podmíněný trest, tak veřejný žalobce musel souhlasit i s tím, aby odsouzení bylo podmíněné.

Podobně jako je tomu u současné právní úpravy, trestním příkazem bylo možné uložit jen omezený okruh trestů. Soud mohl obviněnému uložit jen trest odnětí svobody v trvání nejdéle sedmi dnů, nebo peněžitý trest do výše pěti set korun (popřípadě oba tyto tresty), nebo trest propadnutí věci. Soud také mohl vyslovit podmíněný trest.

¹ MIŘIČKA, A. *Trestní právo procesní*. Praha: Všehrd, 1932, s. 238.

² SOLNAŘ, V. *Učebnice trestního řízení platného v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Melantrich, 1946, s. 201.

Trestní příkaz se doručoval obviněnému do vlastních rukou, který měl proti němu právo podat opravný prostředek – odpor, a to do osmi dnů od doručení, přičemž odpor nemusel být odůvodněn. Stejně právo přiznával zákon i osobám, které ve prospěch obviněného mohly podat odvolání, s výjimkou veřejného žalobce. Pokud odpor nebyl podán nebo nebyl podán včas, nabyl trestní příkaz právní moci a účinnosti rozsudku. Včasně podaným odporem se trestní příkaz ze zákona rušil a následovalo řádné soudní řízení.

Oproti současnému právnímu stavu platil pro soud v novém řízení omezený princip zákazu reformationis in peius. Soud nemohl uložit přísnější trest, než jaký uložil v trestním příkazu, ledaže by se podstatně změnil skutkový podklad rozhodnutí.

S určitými odchylkami od obecné úpravy obsažené v trestním řádu mohly ve formě trestního příkazu rozhodnout i vojenské soudy podle vojenského trestního řádu (zákon č. 131/1912 ř. z.) a ve vojenském polním trestním řízení podle zákona č. 115/1937 Sb., o vojenském polním trestním řízení.

Za období Protektorátu Čechy a Morava (v letech 1939–1945) došlo k rozšíření možnosti rozhodovat trestním příkazem Nařízením ministra spravedlnosti č. 184/1944 Sbírkou zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava ke zjednodušení protektorátního trestního soudnictví. Toto nařízení ovšem bylo později zrušeno Ústavním dekretem prezidenta republiky.³

Trestní příkaz v právním řádu existoval až do 1. 8. 1950. S účinností k tomuto datu byl totiž trestní řád z roku 1973 zrušen, a trestní řád, který ho nahradil, zákon č. 87/1950 Sb., již tento institut neobsahoval, stejně jako trestní řády, které jej následovaly (zákon č. 64/1956 Sb., zákon č. 141/1961 Sb.). Znovu se trestní příkaz objevuje až 1. 7. 1973, kdy byl do právního řádu zakotven zákonem č. 48/1973 Sb., kterým se novelizoval trestní řád z roku 1961. Úmyslem zákonodárce bylo rozhodovat trestním příkazem v řízení o přečinech, které upravoval zákon č. 150/1969 Sb.⁴ Trestní příkaz mohl samosoudce v řízení o přečinech vydat za splnění následujících podmínek:

- a) obviněný se v průběhu objasňování ke spáchání skutku doznal a samosoudce neměl důvod o pravdivosti doznání pochybovat, anebo jestliže rozhodné skutečnosti byly zjištěny vlastním pozorováním veřejného orgánu, a

³ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*, 2015, č. 2, s. 84.

⁴ Podle § 1, odst. 1 tohoto zákona byl přečinem zaviněný, pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně a jenž nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu. Tento zákon pozbyl účinnosti 1. 7. 1990.

- b) prokurátor navrhl vydání trestního příkazu, nebo s jeho vydáním souhlasil, a zároveň s druhem a výměrou trestu, který by měl být uložen.

Obě tyto podmínky musely být splněny kumulativně. Tehdejší právní úprava vyžadovala, aby se prokurátor i samosoudce na výměře a druhu trestu shodli, jinak byl samosoudce povinen věc projednat v hlavním líčení.⁵ Dále byl kladen velký důraz na to, aby byla výpověď obviněného v souladu s ostatními důkazy, neboť doznání obviněného se muselo vztahovat na celý skutek. Pokud tedy mezi důkazy existoval sebemenší rozpor, samosoudce musel opět nařídít hlavní líčení.⁶

Oproti předchozí právní úpravě se rozšířila škála trestů, které bylo možné trestním příkazem uložit. Trestním příkazem bylo možné uložit trest odnětí svobody do dvou měsíců, nápravné opatření do čtyř měsíců, zákaz činnosti do dvou let, peněžitý trest do 5 000 Kč a propadnutí věci, přičemž náhradní trest odnětí svobody za peněžitý trest nesměl ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesáhnout dva měsíce.

Trestní příkaz nebylo možné vydat v řízení proti mladistvému, pokud se jednalo o osobu, která byla zbavena nebo omezena ke způsobilosti k právním úkonům, jestliže mělo být rozhodováno o ochranném opatření, nebo v případě, kdy měl být uložen souhrnný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem.

Trestním příkazem nebylo možné přiznat náhradu škody, a to ani v případě, kdy byl nárok uplatněn řádně a včas, a existovaly zde dostatečné podklady pro takové rozhodnutí. Jestliže byl nárok na náhradu škody uplatněn, obsahoval trestní příkaz výrok o odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

Shodně s předchozí právní úpravou byl opravným prostředkem proti trestnímu příkazu odpor. Právo podat odpor náleželo obviněnému a osobám, které byly oprávněny podat v jeho prospěch odvolání. Právo podat odpor prokurátorovi nenáleželo, neboť byl trestní příkaz vždy vydáván na jeho návrh nebo s jeho souhlasem. V hlavním líčení, které následovalo po včasné podaném odporu, opět platil omezený zákaz reformationis in peius.

V devadesátých letech minulého století čelil trestní příkaz kritice jako institut, který odporoval některým zásadám trestního řízení (např. zásadě ústnosti a bezprostřednosti nebo zásadě veřejnosti), a zejména právu obviněného osobně se účastnit projednání věci, čímž se

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 4. 1974, sp. zn. 7 Tz 23/74 (uveřejněný pod č. 38/1974 Sb. rozh. tr.).

⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 6. 1977, sp. zn. 1 Tz 29/77 (uveřejněný pod č. 18/1998 Sb. rozh. tr.).

výrazně oslabovalo jeho právo na obhajobu⁷, až byl nakonec schválen zákon č. 178/1990 Sb., který s účinností ke dni 1. 7. 1990 úpravu trestního příkazu zcela zrušil jako institut špatný, nedemokratický, a neúnosný.⁸

Tento stav ovšem neměl dlouhého trvání. Do českého právního řádu byl trestní příkaz znovu zaveden již po třech a půl letech, a to zákonem č. 292/1993 Sb., který novelizoval trestní řád s účinností od 1. 1. 1994. K opětovnému zavedení trestního příkazu nedošlo náhodou, již v osmdesátých letech totiž začalo v evropských státech docházet ke změně přístupu k trestání pachatelů, zejména v souvislosti s trestem odnětí svobody, a prevencí trestné činnosti. Ve snaze zjednodušit trestní řízení a odlehčit přeplněným věznicím se tak začaly v právních rádech států objevovat instituty odklonů. Svůj vliv na tento posun měla i Rada Evropy. Ta dne 17. 9. 1987 vydala doporučení⁹ týkající se zjednodušení trestního řízení, ve kterém se mimo jiné věnovala i právě trestnímu příkazu, respektive předpokladům, za kterých je možno trestní věc řešit zjednodušeným písemným řízením, které se skončí vydáním rozhodnutím podobajícím se rozsudku, jakým je například trestní příkaz.¹⁰ Zákon č. 292/1993 Sb. byl tak reakcí na všechny tyto změny, což dosvědčuje i důvodová zpráva k tomuto zákonu, ve které se uvádí následující: „V souladu s právními úpravami většiny evropských států i doporučeními rady Evropy se navrhuje zavedení institutu trestního příkazu, který by za zákonem stanovených podmínek vydával samosoudce. Výjimky, pro které tak nelze učinit, jsou odůvodněny zpravidla sníženou schopností obviněného náležitě se hájit. Skutečnost, že došlo k vydání trestního příkazu, neznamená, že obviněnému je odpíráno právo na projednání věci před soudem. Tohoto práva může vždy dosáhnout tím, že podá odpor....“¹¹

V porovnání s předchozí právní úpravou (1. 7. 1973 – 30. 6. 1990) doznal tento institut několika podstatných změn:

- a) došlo k výraznému rozšíření okruhu trestních věcí, které je možné vyřídit trestním příkazem. Zatímco podle dřívější úpravy mohl trestní příkaz vydat pouze samosoudce a jen v řízení o přečinech, podle současné právní úpravy lze trestní věc vyřídit formou

⁷ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*, 2015, č. 2, s. 85.

⁸ CRHA, L. K právní moci trestního příkazu. *Trestní právo*, 1997, č. 10, s. 2.

⁹ Doporučení Výboru minisů č. R (87) 18 týkající se zjednodušení trestního řízení

¹⁰ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 104.

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0535_04.htm

trestního příkazu u trestných činů, na které zákon stanovil trest odnětí svobody, který nepřevyšuje dobu pěti let,

- b) pro vydání trestního příkazu již není nutné, aby se obviněný k činu doznal, ani není podmíněno vlastním zjištěním orgánu veřejné moci, nicméně je nutné opatřenými důkazy zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu potřebném pro vydání trestního příkazu,
- c) zpřísnily se trestní sankce, které lze obviněnému uložit,
- d) do obsahových náležitostí trestního příkazu byl nově zařazen výrok o náhradě škody, jestliže byl nárok řádně a včas uplatněn
- e) vydání trestního příkazu není podmíněno souhlasem nebo návrhem státního zástupce, nicméně je mu přiznáno právo podání odporu,
- f) pokud je odpor podán, v řízení, které následuje, neplatí zákaz reformationis in peius.¹²

Základní koncepce trestního příkazu tak, jak ji nastavila právní úprava z roku 1993, zůstává v českém právním řádu dodnes, ačkoli některé dílčí otázky byly postupně novelizovány. V průběhu let byla změnám podrobena především otázka sankcionování trestním příkazem.

Zákonem č. 152/1995 Sb., byla zakotvena možnost trestním příkazem uložit trest obecně prospěšných prací.

Další změnu přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., s účinností od 1. 1. 2002. Touto novelou byl opět rozšířen výčet trestů o tresty vyhoštění a zákazu pobytu, v obou případech v maximální délce pěti let. Na druhou stranu byla zrušena možnost uložit trestním příkazem nepodmíněný trest svobody. Dále bylo doplněno poučení o právu podat odpor o upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení, a také byla výslovně zakotvena možnost oprávněné osoby se práva podat odpor vzdát, a to po doručení trestního příkazu.

Za zmínku také stojí novelizace trestního řádu zákonem č. 41/2009 Sb., která byla přijata v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Došlo opět k rozšíření výčtu trestů, nově bylo možné trestním příkazem uložit trest domácího vězení ve výměře jednoho roku a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce ve výměře maximálně pěti let. Současně byly provedeny změny u trestu obecně prospěšných prací, kdy bylo

¹² JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 110–111.

uložení tohoto trestu podmíněno vyžádáním zprávy probačního úředníka, kdy tato zpráva obsahovala zjištění ohledně způsobilosti obviněného a možností výkonu tohoto trestu, včetně stanoviska samotného obviněného, a trest byl ukládán s přihlédnutím k této zprávě. Dále bylo zakotveno, že v případě ukládání společného trestu nelze trestní příkaz vydat, pokud byl předchozí trest uložen rozsudkem.

Další novelizací trestního řádu, zákonem č. 181/2011 Sb., byla upravena možnost trestním příkazem rozhodnout o nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení.

Novelizace v podobě zákona č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012 doplnila úpravu uložení trestu domácího vězení, obdobně jako je tomu u trestu obecně prospěšných prací, o povinnost si nejdříve vyžádat zprávu probačního úředníka o možnostech výkonu trestu obviněným, a při ukládání tohoto trestu k této zprávě přihlédnout.

Poměrně nedávnou novelou se trestní příkaz dočkal dalšího rozšíření výčtu trestů. Zákonem č. 114/2020 Sb., s účinností dne 1. 6. 2020, byla zakotvena možnost uložit trestním příkazem i trest zákazu držení a chovu zvířat. Jedná se o zcela nový druh trestu, který byl do trestního zákoníku zařazen v souvislosti se zpřísněním stávající právní úpravy týrání zvířat.¹³

Velmi významné změny, a to opět zejména v otázce ukládání trestů, přinesla rozsáhlá novela předpisů trestního práva v podobě zákona č. 333/2020 Sb., která nabyla účinnosti 1. 10. 2020 a dotkla se také institutu trestního příkazu. Ta výslovně zakotvila v § 314e odst. 6 tr. řádu možnost trestním příkazem upustit od uložení souhrnného trestu, upustit od potrestání, či upustit od potrestání s dohledem. Významnou změnou také bylo vložení § 37a do zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO“), které představuje lex specialis k obecnému ustanovení § 314e odst. 2 tr. řádu, jež obsahuje výčet trestů, které lze právnickým osobám uložit. Nelze pominout ani vložení nynějšího ustanovení § 314f odst. 3 tr. řádu, podle kterého i bez návrhu může samosoudce v trestním příkazu opravit písařské chyby a zjevné nesprávnosti.¹⁴ Před takto výslovným zakotvením do tr. řádu komentářová literatura uváděla, že provést změny v originálu trestního příkazu postupem podle

¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135973>

¹⁴ Toto ustanovení bylo do zákona vloženo až poslancekým pozměňovacím návrhem, důvodová zpráva původního vládního návrhu ho tedy nezmiňuje, nicméně jeho výkladu se věnoval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 17. 12. 2021, sp. zn. 7 Tz 45/2020.

§ 131 tr. řádu není možné, a to vzhledem k povaze trestního příkazu, jehož účinky nastávají jeho doručením, nikoli vyhlášením, jako je tomu u rozsudku.¹⁵

¹⁵ GRIVNA, T. § 131. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1720.

2. Obecně k trestnímu příkazu

Trestní příkaz je institutem, který má v trestním řádu své nezastupitelné místo. O tom svědčí i dostupné statistické údaje, podle nichž se v praxi trestní příkaz stal převažujícím způsobem rozhodování trestních věcí u okresních soudů. Níže uvedená tabulka poskytuje přehled o podílu osob vyřízených trestním příkazem na celkovém počtu vyřízených trestních věcí na území České republiky v daném časovém období¹⁶:

Rok	Vyřízeno věcí u OS	Z toho trestním příkazem	%
2011	94809	50236	52,99 %
2012	95365	50450	52,90 %
2013	100191	60842	60,73 %
2014	97309	55689	57,23 %
2015	87149	48107	55,20 %
2016	80990	44437	54,87 %
2017	74994	41089	54,79 %
2018	71712	40148	55,99 %
2019	72296	40353	55,82 %
2020	62626	35059	55,98 %
2021	61848	33520	54,20 %

Za posledních deset let se procento aplikace trestního příkazu pohybovalo v rozmezí od zhruba 53 % (v roce 2011) do 61 % (v roce 2013), což znamená, že jím okresní soudy vyřizují více než polovinu případů. Z četnosti aplikace tohoto institutu tak vyplývá jeho jednoznačný význam pro trestní praxi, ale také otázka, zda je tak časté použití trestního příkazu jakožto nestandardního způsobu vyřízení věcí v kontextu trestního řízení vhodné. O možných úskalích aplikace trestního příkazu budu hovořit v pozdějších kapitolách této práce.

V nejobecnější rovině lze říci, že trestní příkaz je institutem, kterým orgán činný v trestním řízení na základě svých zjištění navrhuje těm, vůči kterým trestní příkaz směřuje, vyřešení trestní věci, která je typově méně závažná. Zainteresované osoby poté mají možnost buď návrh přijmout, čímž se návrh stává závazným a konečným rozhodnutím v jejich trestní věci, nebo jej odmítnout procesními prostředky a požadovat projednání věci ve standardním trestním řízení.

¹⁶ Statistické přehledy soudních agend- z tabulek Přehled o vyřizování trestní agendy T věci u OS v ČR, a Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu- OS. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné online na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

Jeho specifická povaha umožňuje právní teorii nahlížet na jeho podstatu z různých úhlů pohledu, kterými se budu zabývat v následujícím textu.

2.1 Trestní příkaz jako rozhodnutí

Rozhodnutími orgánů činných v trestním řízení se rozumí procesní úkony, kterými orgány činné v trestním řízení vyjadřují svá zjištění, resp. výsledky svých zjištění, a stanovují závazný způsob řešení v určité trestní věci.¹⁷ Těmito procesními úkony orgánů činných v trestním řízení jménem státu zakládá práva a povinnosti nebo konstruuje existenci, případně neexistenci právně významných skutečností.¹⁸ Trestní proces vždy směřuje k tomu, aby bylo v určité věci vydáno rozhodnutí, ze kterého pro subjekty, jichž se řízení týká, ale i pro orgány činné v trestním řízení, které rozhodnutí vydaly, vyplývají práva a povinnosti, která jsou vynutitelná státní mocí. Vedle rozhodnutí mohou orgány činné v trestním řízení projevit svou vůli také opatřeními, což jsou zpravidla úkony organizačně-technické povahy, proti kterým není možné podat opravný prostředek. Takovým opatřením je například ustanovení obhájce (podle § 39 odst. tr. řádu).

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že trestní příkaz nepochybně rozhodnutím je. Mezi základní druhy rozhodnutí upravené trestním řádem tak patří rozsudek, usnesení a trestní příkaz. Kromě těchto však lze v trestním řádu nalézt i další rozhodnutí, které lze označit jako rozhodnutí svého druhu,¹⁹ pro která trestní řád stanovuje rozdílné formální i obsahové náležitosti. Rozhodnutími svého druhu se rozhoduje v konkrétních případech předvídaných zákonem, který pro každé jednotlivé rozhodnutí stanovuje zvláštní náležitosti. Příkladem takového rozhodnutí je obžaloba (podle § 176 odst. 1 tr. řádu) nebo příkaz k zatčení (podle § 69 tr. řádu).

Základní pravidlo pro způsob rozhodování orgánů činných v trestním řízení stanovuje § 119 tr. řádu, podle kterého rozsudkem rozhoduje pouze soud tam, kde to zákon výslovně stanoví. V ostatních případech, pokud zákon nestanoví něco jiného, rozhoduje usnesením. Státní zástupce a policejní orgán rozhoduje, pokud zákon nestanoví jinak, usnesením.

Podmínky vydání trestního příkazu upravuje tr. řád ve svém ustanovení § 314e. Trestní příkaz může vydat samosoudce v trestním řízení bez projednání věci v hlavním líčení. Podle této

¹⁷ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 13.

¹⁸ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 421.

¹⁹ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 60.

formulace je trestní příkaz nenárokovým institutem, jehož vydání závisí čistě na nezávislé úvaze samosoudce. Podle § 314e odst. 8 tr. řádu má trestní příkaz vždy povahu odsuzujícího rozsudku. Tím jsou nepřímou dány jeho formální a obsahové náležitosti ve smyslu § 122 a § 124 tr. řádu, stejně jako účinky a důsledky s ním spojené. Trestním příkazem tak nelze obviněného obžaloby zprostit. Oproti rozsudku ovšem trestní příkaz vykazuje určitá specifika a odlišnosti, díky kterým je samostatným druhem rozhodnutí.

Oproti odsuzujícímu rozsudku dochází ke zjednodušení obsahu trestního příkazu a ustoupení od formálních požadavků trestního procesu, kdy jednak trestní příkaz neobsahuje v záhlaví formulaci „Ve jménu republiky“, ani jméno a příjmení soudce (ten je uveden až na konci jakožto osoba, která trestní příkaz vydala), ale zejména neobsahuje odůvodnění (pomineme-li zjednodušený písemný rozsudek, který soud může vyhotovit za podmínek § 129 odst. 2 tr. řádu). Rovněž v případě trestního příkazu nedochází k jeho vyhlášení (i v případě vyhotovení zjednodušeného písemného rozsudku je soud povinen vyhlásit skutečnosti dané ustanovením § 128 tr. řádu). Až do nedávné doby, konkrétně do již dříve zmiňované novelizace s účinností od 1. 10. 2021, případné písařské chyby a nesprávnosti nebylo možné opravit podle § 131 odst. 1 tr. řádu, podle judikatury absence vyhlášení způsobovala, že jediné autentické znění, které strany měly k dispozici, bylo právě písemné vyhotovení trestního příkazu,²⁰ a jedinou možností nápravy tak bylo podat opravný prostředek. Nynější ustanovení § 314f odst. 3 tr. řádu tuto možnost již výslovně zakotvuje, samosoudce opraví tyto zjevné nesprávnosti kdykoli, i bez návrhu. Kritériem pro vyvolání takového postupu je právě zjevnost, která musí jednoznačně vyplývat z obecné lidské zkušenosti nebo z obsahu spisu.²¹

Podobně jako u rozsudku sestává trestní příkaz z úvodní části, výrokové části, a poučení o podání opravných prostředků a účincích spojených s jeho nepodáním. Skutek, který je popsán v trestním příkazu, musí odpovídat pravidlům totožnosti skutku, ale jinak není samosoudce vázán ani skutkovými zjištěními státního zástupce, ani jeho právní kvalifikací, za dodržení zákonných podmínek. Výrok o trestu musí být v souladu s ustanoveními § 122 odst. 1, a § 124 tr. řádu.

²⁰ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 5. 1978, sp. zn. 1 Tz 18/78 (uveřejněný pod č. 66/1978 Sb. rozh. tr.), nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1980, sp. zn. 5 Tz 95/80 (uveřejněné pod č. 36/1981 Sb. rozh. tr.).

²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2021, sp. zn. 7 Tz 45/2020.

Vzhledem ke skutečnosti, že se trestní příkaz nevyhlašuje, stanovil zákonodárce, že účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají v případě trestního příkazu jeho doručení obviněnému (§ 314e odst. 8 věta druhá tr. řádu). Z toho vyplývá, že po doručení trestního příkazu již státní zástupce nemůže vzít obžalobu zpět (§ 314g odst. 4 tr. řádu), stejně jako poškozený již nemůže vzít zpět svůj souhlas s trestním stíháním (§ 314g odst. 3 tr. řádu).

Trestní příkaz, který nabyl právní moci, se stává závazným a vykonatelným, a vytváří překážku věci rozsouzené. Trestní řád sice tuto okolnost v ustanovení § 11 odst. 1 písm. h) tr. řádu výslovně neuvádí, podle odborné literatury²² lze ovšem toto pravidlo dovodit právě na základě skutečnosti, že trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku (z ustanovení § 314e odst. 8 tr. řádu)²³. Na trestní příkaz se shodně s odsuzujícím rozsudkem také vztahuje možnost podání mimořádných opravných prostředků. Pravomocným trestním příkazem jsou také vázány při svém rozhodování civilní soudy, a to výrokem o spáchání konkrétního trestného činu a výrokem o osobě, která tento trestný čin spáchala.²⁴

2.2 Trestní příkaz jako zvláštní způsob řízení

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, za účelem poznávání, zjišťování a hodnocení skutečností, na základě kterých bude následně vybudováno meritorní rozhodnutí ve věci.²⁵

Zvláštním způsobem řízení se potom rozumí zákonodárcem předvídaný a upravený postup v trestním řízení, v němž se otázka uplatnění trestní odpovědnosti pachatele řeší způsobem, který se podstatně odlišuje od typického trestního řízení.²⁶

Právní úpravu zvláštních způsobů řízení nalezneme v trestním řádu v části třetí, hlavě dvacáté, která tak označuje řízení ve věcech mladistvých, řízení proti uprchlému, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, řízení před samosoudcem, řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu, řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu

²² JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 105.

²³ Touto otázkou se zabýval také Nejvyšší soud, který dospěl ke stejnému stanovisku – viz například rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 10. 1979, sp. zn. 1 Tz 55/79 (uveřejněný pod č. 45/1980 Sb. rozh. tr.).

²⁴ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 105.

²⁵ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 18.

²⁶ VAL'OVÁ, V. Samosoudce a trestní příkaz v československém trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1985, č. 2, s. 127, 129.

telekomunikačního provozu a příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu, a řízení o schválení dohody o vině a trestu.

Ustanovení hlavy dvacáté představují zvláštní úpravu výše zmíněných institutů, které jsou vůči obecným ustanovením trestního řádu v poměru speciality, jenž je výslovně zakotven v § 290 tr. řádu. I na tyto instituty se tedy aplikují obecné předpisy trestního řízení, jestliže tato hlava neobsahuje vlastní úpravu.

Trestní příkaz v rámci této hlavy zařadil zákonodárce do oddílu pátého „Řízení před samosoudcem“, neboť je to právě a jen samosoudce, který je oprávněn trestní příkaz vydat. Na základě tohoto systematického začlenění tak lze na trestní příkaz pohlížet spíše jako na určitý konkrétní specifický postup, který se uplatňuje v rámci řízení před samosoudcem a který dotváří jeho charakteristiku jakožto zvláštního způsobu řízení, kterým řízení před samosoudcem nepochybně je, než jako na samostatné ucelené zvláštní řízení.

Nutno podotknout, že v návrhu nového trestního řádu, zpracovaný Komisí pro nový trestní řád Ministerstva spravedlnosti, došlo k vyjmutí řízení před samosoudcem z této části a již za zvláštní způsob řízení považováno není, ale samotný trestní příkaz do této části systematicky zařazen zůstává.²⁷

Otázku, ve kterých věcech rozhodují soudci v senátu a kdy řízení koná samosoudce, řeší trestní řád v souladu s Ústavou, konkrétně s čl. 94 odst. 1, podle něhož samosoudci rozhodují v případech, kdy zákon nestanoví, že v konkrétním případě rozhodují soudci v senátu.

Samosoudce koná podle ustanovení § 314a odst. 1 tr. řádu řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující pět let, s výjimkou případů, kdy má být uložen souhrnný trest nebo společný trest a dřívější trest byl uložen v řízení před senátem (§ 314a odst. 2 tr. řádu). Rozhodujícím kritériem je trestní sazba stanovena u jednotlivých skutkových podstat zvláštní části trestního zákoníku bez dalšího.²⁸ V řízení před samosoudcem jsou tak projednávány trestné činy, u kterých se předpokládá nižší skutková i právní složitost, jenž odůvodňuje méně formalizovaný průběh řízení, a u kterých postačuje svěřit pravomoc o

²⁷ Návrh nového trestního řádu. Část pátá- Zvláštní způsoby řízení, s. 194 [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupný z: <https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908>

²⁸ Při určení příslušnosti samosoudce tedy nehraje roli případné zvýšení či snížení trestní sazby ze zákonem stanovených důvodů– viz § 58, § 59, § 108 tr. zákoníku.

nich rozhodnout jediné osobě (samosoudci, který je soudcem z povolání).²⁹ Vzhledem k této skutečnosti samosoudce typicky rozhoduje v prvním stupni okresních soudů.

V trestněprávní praxi ovšem existuje rozpor ohledně otázky, zda může samosoudce rozhodovat i v prvním stupni soudů krajských, který nebyl doposud spolehlivě vyřešen, protože trestní řád na tuto situaci výslovně nepamatuje. Starší judikatura se přiklání k názoru převládajícím v dosavadní teorii i praxi, že krajské soudy mají v prvním stupni rozhodovat v senátu složeném ze soudce a dvou přísedících i v případě trestných činů, pro které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.³⁰

V některých soudních rozhodnutích se však již objevují názory opačné, Vrchní soud v Praze ve svém rozsudku souhlasil s názorem Krajského soudu v Budějovicích³¹. Podle Vrchního soudu v Praze byl výše zmíněný judikát překonán novelou trestního řádu účinnou k 1. 1. 2002, která pojala otázku věcné příslušnosti okresních a krajských soudů jiným způsobem. Vrchní soud se ve svém odůvodnění odkázal na rozsudek krajského soudu, a doplnil ho o následující: „*Nad rámec napadeného rozsudku Vrchní soud v Praze v širším kontextu posouzení toho, zda je řízení před samosoudcem u krajského soudu jako soudu prvního stupně v trestních věcech v souladu se zásadami spravedlivého procesu, poukazuje ještě na to, že laický prvek, který přísedící v senátech představují, je pro správné rozhodnutí v trestní věci nepochybně přínosem u zvláště závažných trestných činů, zpravidla skutkově složitých, obvykle majících výrazně škodlivý dopad na společnost, a to zejména při hodnocení věrohodnosti důkazů, zvažování stupně společenské nebezpečnosti jednání pachatele a úvahách o přiléhavém trestu. Ovšem, je-li důvodem pro věcnou příslušnost krajského soudu jako soudu prvního stupně důraz na vyšší specializaci soudců vzhledem k právní složitosti věci, přičemž jinak se jedná o trestné činy typově menší společenské nebezpečnosti, což zákonodárce vyjádřil ve výši hrozícího trestu, pak role přísedících soudců z řad veřejnosti ztrácí svůj prvotní význam.*“³² K tomuto názoru se již přiklání i část odborné veřejnosti.³³

Do budoucna by bylo jistě žádoucí postavit tuto otázku najisto. K jejímu vyřešení by mohla přispět rekonstrukce trestního práva procesního, neboť aktuální návrh nového trestního řádu

²⁹ ŠÁMAL, P. § 314a. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3540.

³⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 1. 1998, sp. zn. 9 To 152/97 (uveřejněné pod č. 11/1999 Sb. rozh. tr.).

³¹ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 4. 2008, sp. zn. 16 T 10/2007, publikovaný v *Trestněprávní revue*, 2009, č. 7, s. 218.

³² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. 5 To 41/2008.

³³ ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 177–186.

příslušnost samosoudce na prvním stupni krajských soudců výslovně zakotvuje³⁴. Ačkoli se k tomuto návrhu přikláním, za současného stavu, vzhledem ke skutečnosti, že jediné publikované rozhodnutí ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek se vyjadřuje proti tomuto názoru, budu pro účely této práce vycházet ze skutečnosti, že samosoudce rozhoduje pouze na prvním stupni okresních soudů.

Samosoudce má v trestním řízení stejná práva a povinnosti jako senát a jeho předseda podle ustanovení § 314a odst. 3 tr. řádu. Ve věci činí obdobná rozhodnutí jako senát, může konat hlavní líčení či veřejné zasedání. Odlišností je, že samosoudce nemůže konat neveřejné zasedání podle § 314a odst. 4 tr. řádu. Věci, ve kterých se konalo zkrácené přípravné řízení, samosoudce projedná ve zjednodušeném řízení. Smyslem zjednodušeného řízení je zrychlení trestního řízení, trestní stíhání se zde zahajuje doručením návrhu na potrestání soudu, který podává státní zástupce.

Dalším rozdílem je skutečnost, že v souladu s § 314c odst. 1 tr. řádu samosoudce obžalobu nebo návrh na potrestání předběžně neprojednává, nicméně podání státního zástupce přezkoumává ze stejných hledisek a ve stejném rozsahu jako v senátních věcech, zejména prověřuje, zda je ve věci dána příslušnost soudu k jejímu projednání a zda podání poskytuje spolehlivý podklad, nebo zda zde nejsou důvody, které by jinak k předběžnému projednání obžaloby vedly (srovnání § 181 a § 186 tr. řádu). Toto přezkoumání hraje v případě trestního příkazu velmi důležitou roli, neboť právě zde samosoudce zkoumá, zda jsou či nejsou dány podmínky pro jeho vydání. Obžaloba nebo návrh na potrestání musí tvořit spolehlivý podklad, protože v případě vydání trestního příkazu se věc meritorně rozhodne, aniž by proběhlo stěžejní stadium trestní řízení a jádro celého trestního procesu- hlavní líčení, kde dochází k uplatňování většiny zásad trestního řízení, zatímco trestní příkaz upřednostňuje rychlost a hospodárnost trestního řízení.

Pokud samosoudce nevydá trestní příkaz nebo neučiní žádné z rozhodnutí uvedených v § 314c odst. 1 tr. řádu, nařídí hlavní líčení.

³⁴ Návrh nového trestního řádu. § 21 (c3) odst. 3, s. 11. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupný z: <https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908>

2.3 Trestní příkaz a odklony v trestním řízení

Trestní příkaz je jedním z institutů, které se tradičně označují jako odklony v trestním řízení, nicméně na vymezení samotného pojmu odklonu nemá trestněprávní nauka jednotný názor. V důsledku plurality přístupů k pojmu tak nepanuje shoda ani na tom, které instituty lze pod odklon podřadit, a zejména v souvislosti s trestním příkazem dochází k pochybnostem, zda mezi odklony patří, či nikoli.

2.3.1 Pojem odklonu

Legální definice odklonu neexistuje, neobsahuje ji ani trestní zákoník, ani trestní řád, a dokonce ho ani nikde výslovně nezmiňují. Teorie se shoduje na tom, že jde o jeden ze způsobů „alternativního řešení trestních věcí“. Systematicky lze odklony podřadit pod trestněprávní alternativy trestního práva procesního. Do oblasti trestního práva hmotného můžeme podřadit alternativní tresty (tresty, které nejsou spojené s trestem odnětí svobody), nebo alternativy k potrestání (které nahrazují uložení trestu, např. upuštění od potrestání). Rozdíl mezi optikou trestního práva hmotného a procesního spočívá v tom, že hmotněprávní alternativy lze uplatnit jen u hlavního líčení, tedy ve standardním průběhu trestního řízení.³⁵ Jednotliví autoři, kteří se odklony zabývali, se už ovšem rozcházejí v tom, v čem spočívá vyřešení věci jiným než standardním způsobem.

V trestněprávní nauce pak postoj k odklonu a samotné chápání pojmu doznalo v průběhu času určitých změn. Jednu z prvních definic nabídnul Suchý. Ten vycházel ze závěrů mezinárodního kongresu trestního práva Mezinárodní společnosti pro trestní právo konaného 1. - 7. října 1984 v Káhiře.³⁶ Suchý chápal podstatu odklonu jakožto mimosoudní vyřízení věci, které proběhne dříve, než soud rozhodne rozsudkem o vině a uložení trestu, a případné podrobení pachatele určité formě mimosoudního působení, které nemusí být pouze trestněprávní, ale i společenské.³⁷ Suchý také mezi prvními začal rozlišovat různé typy odklonů- prostý odklon, podmíněné upuštění od trestního stíhání a odklon se společenskou intervencí.³⁸

³⁵ SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P., PÚRY, F. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 18.

³⁶ TIBITANZLOVÁ, A.. Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu? [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pojem-odklon-v-trestnim-rizeni-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-rizeni-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu>

³⁷ SUCHÝ, O. *Odklon v trestním řízení*. Právník, 1991, č. 130/3, s. 248.

³⁸ Tamtéž.

V současné době existuje celá řada přístupů k odklonům, ale v zásadě se úvahy o jeho vymezení ubírají dvěma směry. První z nich chápe odklony jako zvláštní procesní postup, jejichž účelem je primárně rychlejší a efektivnější výkon justice. Takový názor můžeme nalézt například v učebnici trestního práva procesního Šámala, Musila, a Kuchty. Ta definuje odklon jako alternativu ke standardnímu trestnímu procesu, která směřuje ke zjednodušení a rychlejšímu projednávání věcí, u nichž není třeba projednání v hlavním líčení.³⁹

Druhý směr naopak u těchto institutů akcentuje prvky restorativní justice, která spočívá ve zvláštním přístupu k řešení trestních věcí a plnění specifických funkcí vůči stranám v trestním řízení. Představitelem druhého směru je například Ščerba. Ten ve své monografii považuje za nejdůležitější znak odklonu zastavení trestního stíhání, a odklon chápe jako „*odchylku od standardního průběhu trestního řízení, která je spojena s rozhodnutím o upuštění od trestního stíhání (zastavením trestního stíhání), pokud toto upuštění od trestního stíhání není obligatorní, tj. není vynuceno splněním zákonem stanovených předpokladů, např. že daný skutek není trestným činem, trestnost činu zanikla apod.*“⁴⁰

K tomuto výkladu se v minulosti přiklonil i Nejvyšší soud, podle kterého se o odklon jedná v případech, kdy je trestní řízení skončeno jiným způsobem než meritorním rozhodnutím soudu o vině či nevině obviněného.⁴¹

Na základě tohoto dvojího chápání poté celá řada autorů odklony dále dělí a kategorizuje je na odklony v užším smyslu a odklony ve smyslu širším, jako to udělal například Provazník.⁴² Podle něj jsou odklony *largo sensu* nenárokové instituty, které slouží k definitivnímu vyřízení věcí, jejich účelem je zrychlení a zjednodušení řízení, a předpokládají určitou kooperaci stran, zejména souhlas obviněného. V případě trestního příkazu obviněný sice nedává s jeho vydáním souhlas, nicméně je možné za jeho vyjádření pokládat pasivní postoj obviněného k podání odporu. Tyto znaky jsou společné i pro odklony *stricto sensu*, v jejich případě ovšem k těmto přístupům ještě další, specifické znaky, jimiž jsou skončení řízení bez vyslovení viny a uložení

³⁹ ŠKVAJN, P. Odklon v trestním řízení. In: ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 729.

⁴⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 52–53.

⁴¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 6 Tdo 580/2007.

⁴² PROVAZNÍK, J. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekodifikací. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 4, s. 80–81.

trestu, reflektování potřeb obviněného a poškozeného, a jejich uplatnění pouze u méně závažných trestných činů.⁴³

Vzhledem k tomu, že v teorii prozatím panují spory o tom, jaké charakteristické znaky by měl odklon mít, nelze ani s určitostí říci, které jeho pojetí by mělo být to správné. Na otázku, zda trestní příkaz je formou odklonu v trestním řízení či nikoli, tak neexistuje jednoznačná odpověď, protože závisí právě na tom, jak chápeme typické trestní řízení a odchýlení se od něj. Souhlasím proto s Jelínkem⁴⁴, podle kterého bude trestní příkaz za odklon považován v případě, že pojem bude vymezen jako odchylka od typického průběhu trestního řízení, jehož součástí je podání obžaloby, hlavní líčení a vyhlášení rozsudku. Pokud budeme naopak o odklonu uvažovat spíše v užším smyslu jako o možnosti vyřízení věci bez vyslovení viny a trestu, potom trestní příkaz mezi odklony patřit nebude.

2.3.2 Srovnání trestního příkazu s ostatními typy odklonů

Kromě trestního příkazu jsou pod pojem odklonu tradičně zařazovány i další instituty trestního práva procesního. Konkrétně se jedná o podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, odložení věci při schválení narovnání, odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých a dohoda o vině a trestu.

Mezi společné znaky těchto institutů patří nepochybně skutečnost, že se jedná o prostředky, které slouží k racionalizaci trestního soudnictví, mají umožnit rychlejší a jednodušší vyřizování takových věcí, které jsou k tomu vhodné, zejména tím, že se vyznačují skutkovou a právní jednoduchostí. Dalším společným znakem je fakt, že vyřízení věci aplikací odklonu vždy představuje fakultativní způsob vyřízení věci. Obviněný nemá na využití odklonu právní nárok ani v případě, že jsou splněny formální podmínky dané zákonem.⁴⁵

Na druhou stranu nelze popřít, že se trestní příkaz od ostatních institutů podstatně liší, přičemž jedním ze zásadních rozdílů je povaha trestního příkazu. Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku. Je tedy meritorním rozhodnutím o vině a trestu, podobně jako je tomu u dohody o vině a trestu, kterou soud schvaluje rozsudkem, který obsahuje výrok o vině a trestu. U

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ JELÍNEK, J., Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení. In: JELÍNEK, J. (ed.). *Alternativní řešení trestních věcí: Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015, s. 12.

⁴⁵ Tamtéž.

ostatních typů odklonů k tomuto nedochází, ty se naopak vyznačují upuštěním od trestního stíhání.

Trestní příkaz vydává pouze samosoudce na základě vlastního uvážení, přičemž o svém rozhodnutí věc vyřídit trestním příkazem nemá povinnost strany informovat. Pro vydání trestního příkazu není třeba jakékoli součinnosti stran. Nevyžaduje se, jako je tomu u jiných odklonů, doznání nebo souhlas obviněného, ani není jeho vydání podmíněno vydáním bezdůvodného obohacení nebo uhrazením způsobené škody, nebo alespoň učinění opatření k její náhradě. Jediná případná aktivita stran tak spočívá v podání odporu, který ale může podat pouze obviněný nebo státní zástupce.

Dalším nepochybným rozdílem, kterým se trestní příkaz odlišuje od ostatních institutů odklonů, je postavení poškozeného. Poškozený se v případě trestního příkazu ocitá ve znevýhodněném postavení jak oproti standardnímu řízení, tak ale i v porovnání s ostatními druhy odklonů. Ačkoli orgány činné v trestním řízení mají povinnost poškozeného poučit v případě, že u daného trestného činu může být sjednána dohoda o vině a trestu nebo být vydán trestní příkaz v souladu s § 46 tr. řádu, vzhledem k tomu, že poškozený s předstihem neví, že ve věci bude vydán trestní příkaz, nemusí stihnout se řádně připojit se svým nárokem na náhradu škody, neboť ve standardním trestním řízení může svůj nárok uplatnit až do zahájení dokazování v hlavním líčení.⁴⁶ Poškozený ani nemá možnost se nijak efektivně bránit proti trestnímu příkazu, pokud je totiž ve věci vydán trestní příkaz, nenáleží mu právo podat odpor.

Lepší postavení má poškozený jistě u jiných typů odklonů, když pro jejich uplatnění je nutný jeho souhlas (srov. institut narovnání podle § 309 odst. 1 tr. řádu), nebo se alespoň vyžaduje určitá snaha obviněného směřující k uhrazení škody či vydání bezdůvodného obohacení (srov. např. podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1 písm. a) a b) tr. řádu) a v případě řízení o schválení dohody o vině a trestu má možnost se do vyjednávání aktivně zapojit, uplatnit svůj nárok a vyjádřit se k rozsahu a způsobu náhrady škody (srov. § 175a odst. 5 tr. řádu). Dále trestní řád také dává možnost poškozenému se za splnění konkrétních podmínek bránit. Poškozený má právo podat stížnost s odkladným účinkem proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, proti rozhodnutí o schválení narovnání, a proti rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, a také má možnost podat odvolání proti

⁴⁶ Srovnání § 43 odst. 3 tr. řádu.

rozsudku, kterým byla schválena dohoda o vině a trestu v souladu s ustanovením § 245 odst. 1 tr. řádu.

3. Vztah trestního příkazu k zásadám trestního řízení

Základní zásady trestního řízení lze definovat jako určité právní principy, vůdčí právní ideje, jimiž je ovládáno trestní řízení.⁴⁷ V základních zásadách se projevuje přístup k trestnímu procesu, na němž je postavena organizace trestního řízení a který se promítá do činnosti jeho orgánů. Jednotlivé zásady se v průběhu řízení uplatňují v různé míře, některé se použijí jen v určitém procesním stadiu, nebo jen u některého institutu. Nejširěji a nejúplněji se uplatňují v hlavním líčení, které je jádrem celého trestního řízení, kdy dochází k rozhodnutí o těch nejdůležitějších otázkách, o vině a trestu.

Trestní řád výslovně upravuje základní zásady ve svém ustanovení § 2, s tím, že řízení ve věcech mladistvých je ovládáno zvláštními zásadami upravenými v § 3 zákona č. 218/2003 Sb. (dále jen „ZSVM“). ZTOPO, zvláštní předpis upravující odpovědnost právnických osob, žádné zvláštní zásady neobsahuje, a proto v souladu s § 1 odst. 2 ZTOPO se i na řízení proti právnickým osobám uplatní základní zásady uvedené v tr. řádu.

Některé ze zásad trestního procesu představují pravidla ústavněprávní úrovně, neboť jsou obsaženy v Ústavě nebo Listině základních práv a svobod (dále též jako „Listina“), popřípadě jsou uvedeny v mezinárodních lidskoprávních dokumentech, zejména Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, a Evropské úmluvě o ochraně lidských práv (dále jako „EÚLP“). Poslední zmiňovaný dokument vymezuje ve svém čl. 6 pojem práva na spravedlivý proces, jehož dílčí prvky tvoří řadu základních procesních zásad zakotvených tr. řádem.

Trestní příkaz čelí dlouhodobě kritice za to, že odporuje některým zásadám trestního řízení (konkrétně porušuje zásadu ústnosti, veřejnosti, a bezprostřednosti, a zásadu zajištění práva na obhajobu), v jejímž důsledku byl i po určitou dobu z českého právního řádu vypuštěn. Jeho opětovné zavedení do právního řádu bylo odůvodněno potřebou zrychlení a zvýšení efektivity trestního řízení, přičemž upozaděním výše uvedených zásad měla vyrovnat možnost obviněného podat proti trestnímu příkazu odpor.⁴⁸ V následujícím textu se budu podrobněji zabývat právě těmito zásadami, které mají stěžejní význam pro aplikaci tohoto institutu.

⁴⁷ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 127.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb. [online]. [cit. 2022-12-18] Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0535_04.htm

3.1 Zásada rychlosti řízení

Vyjádření této zásady můžeme nalézt jednak na ústavněprávní úrovni, kdy podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, jednak právo na projednání věci v přiměřené lhůtě tvoří jednu z podmínek práva na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 EÚLP). Na zákonné úrovni je zakotvena v ustanovení § 2 odst. 4 tr. řádu, podle kterého mají všechny orgány činné v trestním řízení projednávat trestní věci co nejrychleji. Jedná se o zásadu vztahující se na všechna stádia trestního řízení, která v obecné rovině znamená povinnost orgánů činných v trestním řízení věci projednávat v přiměřeném časovém úseku, v závislosti na povaze konkrétního případu.

V případě trestních věcí je jejich rychlé a včasné vyřízení klíčové. Čím déle trestní řízení trvá, tím více se snižuje jeho účinnost- ve zdlouhavém řízení projednání věci ztrácí své výchovné působení a uložený trest ztrácí svůj odstrašující účinek na pachateli trestného činu, v očích veřejnosti mohou orgány činné v trestním řízení ztratit svou autoritu a schopnost efektivně fungovat, v samotném řízení poté postupně dochází ke snížení vypovídající hodnoty důkazů a zvyšování nákladů, nemluvě o negativním účinku zdlouhavého řízení na obviněného, případně i poškozeného.

Trestní příkaz byl do tr. řádu zaveden právě za účelem zrychlení trestního řízení, nicméně je pouze jedním z nástrojů, které tr. řád upravuje k zajištění efektivity trestního procesu. Za účelem zabránění možným průtahům v řízení tr. řád stanovuje lhůty k některým úkonům, např. pro nařízení hlavního líčení⁴⁹, nebo pro podání řádných opravných prostředků, a upravuje i nástroje k odstranění průtahů v řízení, pokud nastanou.⁵⁰

Trestní příkaz dosahuje zrychlení řízení tím, že zcela obchází jádro celého procesu, hlavního líčení, pokud nedojde k podání odporu obžalovaným, a tím nedochází ani k veřejnému projednání, ani k veřejnému rozhodnutí. V tomto případě se tak zásada rychlosti řízení projevuje velmi silně, pozitivní stránkou je, že umožňuje rychlou reakci na spáchání trestného činu a účinné potrestání pachatele. Na druhou stranu ale v důsledku jejího upřednostnění oproti standardnímu průběhu řízení dochází k oslabení zásad jiných, a klíčovou otázkou při aplikaci

⁴⁹ Podle § 181 odst. 3 tr. řádu je předseda senátu, resp. samosoudce, povinen nařídit ve věci hlavní líčení ve lhůtě 3 týdnů, nebo učinit jiný úkon směřující k rozhodnutí ve věci, pokud není z důležitých důvodů schopen lhůtu splnit.

⁵⁰ V přípravném řízení má obviněný i poškozený právo žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení podle § 157a tr. řádu. Státní zástupce je žádost povinen neprodleně vyřídit.

tohoto institutu, zejména vzhledem k jeho hojně užívanosti v soudní praxi, je tak uvážení, zda je jeho použití v daném případě skutečně legitimní, a zabránit disproporčnímu zásahu do ostatních zásad, který může v konečném důsledku vést až k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 EÚLP.

3.2 Zásada materiální pravdy a zásada volného hodnocení důkazů

Zásada materiální pravdy, také někdy označovaná jako zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností, je vyjádřena v ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu, podle něhož orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a součinností stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu, který je potřebný pro jejich rozhodnutí. Ze zákonné dikce této zásady vyplývají následující základní požadavky pro zjišťování skutkového stavu: ohledně předmětu a rozsahu dokazování, kdy se dokazují pouze skutečnosti relevantní pro trestní řízení, a požadavek na kvalitu skutkových zjištění – podkladem pro rozhodnutí mohou být takové skutečnosti, jejichž pravdivost byla prokázána za hranici důvodných pochybností.⁵¹

Označení této zásady pojmem „materiální pravda“ však zcela nekoresponduje s jejím obsahem, a proto se někdy označuje jinými názvy. Tradičně je tento termín chápán jako protiklad stavu formální pravdy, se kterým se často setkáváme v civilním procesu, kdy soud rozhoduje na podkladech předložených účastníky, nebo se spokojí s tím, co účastníci jako pravdu uznají.⁵²

Před rokem 1989 byla zásada materiální pravdy chápána jako vůdčí, nejdůležitější zásada socialistického trestního procesu, které se musely všechny ostatní zásady podřídit. Podle tehdejšího ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu byla spojována se zjištěním objektivní pravdy – orgány činné v trestním řízení byly povinny zjistit všechny okolnosti trestného činu tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, který musel být dokázán nepochybně.⁵³ Logickým důsledkem tohoto požadavku byl neúměrný rozsah dokazování, které přesahovalo praktické možnosti orgánů činných v trestním řízení, a v praxi tak bylo naprosto běžné se držet standardu dokazování, který

⁵¹ PIPEK, J. Nad paragrafem 2 odst. 5 věta první trestního řádu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 7, s. 410.

⁵² JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 156.

⁵³ RŮŽEK, A., a kol. *Československé trestní řízení*. Praha: Panorama, 1982, s. 60.

je zakotven v tr. řádu dnes. Novela tr. řádu, zákon č. 292/1993 Sb., která upravila zásadu materiální pravdy do nynější platné podoby, tak v tomto ohledu nepřinesla významnější změny.⁵⁴

Jednu z výjimek z této zásady představují tzv. nesporné skutečnosti, které jsou upraveny v § 206a odst. 1 a § 206d tr. řádu. Po přečtení obžaloby soud vyzve obžalovaného, aby se vyjádřil k tomu, které skutečnosti považuje za nesporné. Soud následně může upustit od dokazování skutečností, které státní zástupce a obviněný shodně označili za nesporné. Až do účinnosti zákona č. 333/2020 Sb. byl tento institut aplikován pouze ve zjednodušeném řízení podle § 314b odst. 2 tr. řádu, navazující na zkrácené přípravné řízení, které probíhá před samosoudcem, jehož výsledkem může být i vydání rozhodnutí mimo hlavní líčení, tedy může být vyřízeno i trestním příkazem. Novela tr. řádu ovšem jeho použití rozšířila na celé trestní řízení.⁵⁵

Podle mého názoru samotný institut trestního příkazu není v rozporu se zásadou materiální pravdy. Podle ustanovení § 314e odst. 1 tr. řádu může samosoudce vydat trestní příkaz za podmínky, že skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Toto ustanovení tak konkretizuje zásadu materiální pravdy, jeho naplnění je nezbytnou podmínkou vydání trestního příkazu. Pokud má samosoudce o skutkovém stavu zjištěném ze spisu důvodné pochybnosti, je povinen je odstranit nařízením hlavního líčení a projednáním věci.

Ustanovení § 2 odst. 6 tr. řádu zakotvuje zásadu volného hodnocení důkazů, která doplňuje zásadu materiální pravdy a představuje základní předpoklad jejího naplnění. Podle té orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu, jednotlivě i ve svém souhrnu. Tato zásada ukládá orgánům, aby hodnotily důkazy s přihlédnutím k okolnostem každého individuálního případu, přičemž hodnocení musí být podrobeny všechny důkazy, jednak samostatně a jednak i vzájemné souvislosti.

Vnitřní přesvědčení orgánů činných v trestním řízení nemůže být libovolné, musí být náležitě odůvodněno, obsahovat konkrétní provedené důkazy a právní úvahy vedoucí k rozhodnutí tak, aby bylo možné důkazní postup případně přezkoumat.⁵⁶ Řádné odůvodnění rozhodnutí je jednou z náležitostí jak v případě rozsudku (§ 120 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 125 tr. řádu), tak i usnesení (§ 134 odst. 1 písm. d), odst. 2 tr. řádu), trestní příkaz představuje ovšem jednu

⁵⁴ JELÍNEK, J. Novelizace trestního řádu v roce 1993. *Bulletin advokacie*, 1994, č. 2, s. 13.

⁵⁵ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 156, 161.

⁵⁶ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 33.

z výjimek z této povinnosti (§ 314f odst. 1 tr. řádu). Absence odůvodnění je nepochybně jedním z nástrojů sloužících k rychlému vyřízení věci.

3.3 Zásada veřejnosti

Zásadu veřejnosti můžeme nalézt na ústavní úrovni zakotvenou v ustanovení čl. 96 odst. 2 Ústavy, a čl. 38 odst. 2 Listiny, a na zákonné úrovni v ustanovení § 2 odst. 10 tr. řádu, podle kterého: „*Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně.*“ Požadavek veřejnosti soudního jednání je také jedním z prvků práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 EÚLP, a lze ho nalézt i v ustanovení čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Tato zásada se vztahuje pouze na řízení před soudem a znamená oprávnění osob jiných než účastníků řízení být přítomné při projednávání věci. Jejím účelem je jednak výchovně a preventivně působit na veřejnost, zejména však představuje záruku pro obžalovaného před svévolným rozhodováním soudu skrze kontrolu společnosti nad výkonem soudnictví.⁵⁷ Svůj význam má i při samotném rozhodování ve věci, kdy podle § 200 tr. řádu musí být rozsudek vyhlášen vždy veřejně (také upraveno v čl. 96 Ústavy, čl. 6 odst. 1 věta druhá EÚLP), a to i v případě, kdy mu předcházelo jednání, při němž byla veřejnost vyloučena.

Trestní příkaz, pokud nedojde k podání odporu, představuje úplnou výjimku ze zásady veřejnosti, kdy samosoudce rozhoduje na základě obsahu spisového materiálu, bez projednání věci, zejména bez slyšení obžalovaného. Zcela tu chybí možnost veřejnosti kontrolovat řádný průběh rozhodování soudu, a i eventuální výchovný účinek spojený s projednáním věci, je výrazně omezen jak ve smyslu generální prevence pro společnost, tak i vůči obviněnému, kdy i samotné projednání věci může sloužit jako forma „potrestání“. Dopad této zásady je tím spíše zajištěn, pokud je rozhodnutí veřejně vyhlášeno, i zde se ovšem trestní příkaz vymyká obecným předpisům trestního řízení. Ačkoli má povahu odsuzujícího rozsudku, na rozdíl od něj se nevyhotovuje ani nevyhlašuje, účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají jeho doručením podle § 314e odst. 8 tr. řádu. Celé řízení tak probíhá neveřejně, s vědomím pouze samosoudce, státního zástupce, a obviněného.

⁵⁷ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 175.

3.4 Zásada bezprostřednosti a ústnosti

Tyto zásady spolu úzce souvisí, obě se projevují zejména v řízení před soudem. Z hlediska členění základních zásad podle jejich obsahu jsou přiřazovány k zásadám týkajících se dokazování, neboť ve své kombinaci přispívají k náležitému zjištění skutkového stavu soudem. Na zákonné úrovni jsou vyjádřené v § 2 odst. 11 a 12 tr. řádu.

Podle zásady ústnosti má soud rozhodnout na základě toho, co bylo před soudem ústně předneseno, tedy předpokládá, že výpovědi obžalovaných, svědků a znalců budou provedeny zejména při jednání před soudem, ačkoli z tohoto pravidla tr. řád připouští výjimky.⁵⁸ Tato zásada je zakotvena i na ústavní úrovni, konkrétně v čl. 96 odst. 2 Ústavy, a můžeme ji nalézt i v ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP. Důraz na ústní přednes stran a ústní provedení důkazů je atributem moderního trestního procesu, na rozdíl od zásady písemnosti, která dominovala inkvizičnímu feudálnímu procesu.⁵⁹

Zásada bezprostřednosti vyjadřuje požadavek, podle kterého soud přihlíží jen k těm důkazům, které byly před ním provedeny, se kterými se osobně seznámil během soudního jednání, a má při svém rozhodování čerpat důkazy ze zdroje, který je dokazované skutečnosti nejbližší, pokud je to možné.⁶⁰ Účelem této zásady je umožnit soudu vytvořit si bezprostřední dojem vyplývající z osobního kontaktu a zamezit tak možnému zkreslení skutečného stavu, které by mohlo vést k nesprávnému rozhodnutí. I z této zásady existují výjimky.⁶¹

Shodně se zásadou veřejnosti trestní příkaz představuje úplnou výjimku z obou těchto zásad. Samosoudce rozhoduje bez ústního projednání věci, ani neprovádí výslechy, rozhoduje pouze na základě obsahu spisového materiálu.

3.5 Zásada zajištění práva na obhajobu

Právo na obhajobu je obecnou zásadou, která tvoří integrální součást mezinárodních dokumentů, např. Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (čl. 14 odst. 3), a zejména EÚLP ve svém ustanovení čl. 6 odst. 3, patří tedy k jednomu z prvků tvořících právo na spravedlivý proces. Na zákonné úrovni je upravena v § 2 odst. 13 tr. řádu, kdy navazuje a

⁵⁸ Např. upravuje možnost pouhého přečtení protokolu o výpovědi svědka nebo znalce za podmínek § 211 tr. řádu.

⁵⁹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 179.

⁶⁰ Tamtéž, s. 182.

⁶¹ Např. tr. řád umožňuje provést důkazy mimo hlavní líčení či veřejné zasedání podle § 183a odst. 1, 3.

rozvádí její vyjádření na ústavní úrovni v čl. 40 odst. 3 Listiny, a dále je konkretizována na různých místech tr. řádu.

Účelem této zásady je zajistit ochranu práv osoby, proti níž se trestní řízení vede, všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny takovou osobu poučit o všech jejích právech a umožnit jejich uplatnění tak, aby jí byla zajištěna plná obhajoba a tím garantováno řádně vedené soudní řízení vedoucí ke spravedlivému rozhodnutí.

Obsahem této zásady je souhrn jednotlivých práv, která lze shrnout do tří kategorií:

- a) Právo osobní obhajoby, tzv. obhajoba materiální. Každá osoba, proti které se řízení vede, má právo se hájit sama a prostředky podle vlastního rozhodnutí. Toto právo zahrnuje zejména právo se osobně účastnit jednání před soudem a vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům svědčící o její vině.
- b) Právo na obhájce, tzv. obhajoba formální. Osoba má právo mít obhájce, popřípadě má právo, aby jí byl obhájce ustanoven, a radit se s ním o způsobu obhajoby. V případech stanovených zákonem musí mít osoba obhájce i tehdy, pokud si to nepřeje.⁶²
- c) Právo požadovat od orgánů činných v trestním řízení náležitý postup. Jedná se o takový postup, kdy orgány činné v trestním řízení objasňují se stejnou pečlivostí všechny skutečnosti a navrhují provedení důkazů, ať už svědčí v neprospěch nebo prospěch obviněného, a to i bez návrhu. Tomuto právu zároveň odpovídá i povinnost těchto orgánů.⁶³

Součástí práva na obhajobu a nezbytným požadavkem k jeho zajištění je i poskytnutí obviněnému dostatek času k přípravě své obhajoby. Jedná se o jedno z minimálních práv, které obviněnému přiznává EÚLP v čl. 6 odst. 3 písm. b). Shodně i podle Ústavního soudu je povinností orgánů činných v trestním řízení zajistit, aby si obviněný mohl svou obhajobu připravit, s respektem k jeho zaručeným právům, a mít přístup ke skutečné, nikoli pouze formální, právní pomoci, zejména v případech, kdy je jeho rozhodovací schopnost snížena, např. z důvodu omezení na svobodě.⁶⁴

⁶² Jedná se o institut nutné obhajoby v případech stanovených v § 36 a § 36a tr. řádu.

⁶³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 185–186.

⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 469/16, nebo také nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn. III. ÚS 200/2000.

Zásada zajištění práva na obhajobu se uplatní i v případě trestního příkazu, nicméně z povahy věci, kdy samosoudce rozhoduje pouze na základě poznatků obsažených ve spisu, vyplývá, že obviněný nemůže uplatnit svá práva v plném rozsahu, zejména v případě obhajoby materiální jsou jeho možnosti značně omezené. Je tedy klíčové, aby měl obviněný reálnou možnost se proti trestnímu příkazu bránit a dosáhnout projednání věci před soudem, kde může svá práva uplatnit lépe. Nástrojem obrany je včas podaný odpor, který obviněný nemusí zdůvodňovat, a v souladu s § 59 odst. 1 tr. řádu jej nemusí ani správně označit, pokud z jeho obsahu vyplývá, že se jedná o obranu. V opačném případě platí, že se obviněný práva na projednání věci vzdal. Pouze tak lze institut trestního příkazu považovat za ústavně konformní, jak ve své judikatuře zdůrazňuje Ústavní soud, za předpokladu, že je obviněný o této možnosti a následcích řádně poučen, a vzdání se práva na projednání věci je vědomé a jednoznačné.⁶⁵

Povinnost poučení toho, proti komu se řízení vede podle § 2 odst. 13 tr. řádu ve spojení s § 33 odst. 5 tr. řádu, se vztahuje se na celé trestní řízení. Pouze osoba, která si je plně vědoma svých práv, je může v trestním řízení uplatnit. Porušení této povinnosti orgány činnými v trestním řízení v případě zcela chybějícího nebo neúplného poučení může být podstatnou vadou řízení, která může vést k vrácení věci k došetření v případě předběžného projednání obžaloby, nebo zrušení rozsudku v odvolacím řízení.⁶⁶

Předpokladem uplatnění všech těchto práv, a tedy nutnou součástí práva na obhajobu, je schopnost obviněného se dorozumět v trestním řízení jazykem, který ovládá. Podle ustanovení § 2 odst. 14 tr. řádu (které je provedením ústavního pravidla zakotveného v čl. 38 odst. 4 Listiny) v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. a) EÚLP tak má každý právo před orgány činnými v trestním řízení používat svůj mateřský jazyk, nebo i jiný, o kterém prohlásí, že ho ovládá. Pokud obviněný tohoto práva využije, v souladu s § 28 odst. 1 tr. řádu mají orgány povinnost přibrat tlumočnicka. Stejně tak musí být obviněnému zajištěn písemný překlad některých procesních rozhodnutí, která jsou vyjmenovaná v § 28 odst. 2 tr. řádu, mezi které patří i trestní příkaz, přičemž právní účinky takového trestního příkazu nastanou až doručením úředního překladu obviněnému. Podle Ústavního soudu je neoprávněným zásahem do základních práv a svobod

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 892/14, rozsudek ESLP ze dne 21. 2. 1990, Hakansson a Sturesson proti Švédsku, č. 11855/85.

⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 188–189.

obviněného, pokud orgány činné v trestním řízení spojují právní účinky s trestním příkazem, jehož překlad nebyl doručen.⁶⁷

Smyslem tohoto práva je zabránit diskriminaci obviněného, který se z důvodu neznalosti cizího jazyka ocitá ve znevýhodněném postavení, a umožnit mu, aby se ve trestním řízení mohl rozhodovat s plným porozuměním a vědomím o následcích, která jeho rozhodnutí mohou následovat. Podle závěrů Ústavního soudu se takové osoby, které neovládají jazyk země, ve které se proti nim řízení vede, ani nedisponují znalostí jejího právního systému, ocitají ve zranitelném postavení, a musí být kladen zvláštní důraz na zajištění jejich práv na obhajobu. To se týká nejen samotného přibrání tlumočnicka, a zajištění kvality tlumočení, ale zejména je nutné v případech, kdy mají osoby nacházející se ve zranitelném postavení učinit procesní vyjádření, které pro ně může mít zásadní význam, poskytnout pomoc obhájce, kterého si zvolí, nebo který jim je z úřední moci ustanoven, jedná se tedy o případy nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 tr. řádu. Za takové procesní vyjádření se považují i situace, kdy je osoba tázána, zda se vzdává práva podat odpor.⁶⁸

Ústavní soud tak ve své judikatuře souhlasí se závěry ESLP, podle kterých je v případech cizinců, kteří neznají jazyk země a kterým je tamní právní systém cizí, pomoc obhájce nezbytná a měla by být pravidlem.⁶⁹ Obecné soudy mají posuzovat zranitelnost osoby a její zájmy v každém jednotlivém případě, a jsou povinny přistoupit k ustanovení obhájce ex offio ne jen v souladu s ustanoveními o nutné obhajobě podle předpisů vnitrostátního práva, ale kdykoli, pokud si to vyžadují zájmy spravedlnosti podle čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP.⁷⁰

3.6 Zásada zajištění práv poškozeného

K začlenění zásady zajištění práv poškozeného, jež je také označovaná jako zásada zvláštního, šetrného přístupu k poškozenému, došlo novelizací tr. řádu, zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, s účinností od 1. 8. 2013. V důsledku novely bylo do tr. řádu vloženo ustanovení § 2 odst. 15 tr. řádu, podle kterého musí orgány činné v trestním řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých musí být vhodně a srozumitelně poučen, a v řízení postupovat s potřebnou ohleduplností vůči poškozenému, při šetření jeho osobnosti.

⁶⁷ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2019, sp. zn. Pl. ÚS-st. 49/18.

⁶⁸ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2021, sp. zn. IV. ÚS 622/21.

⁶⁹ Rozsudek ESLP ze dne 9. 6. 1998, Twalib proti Řecku, č. 24294/94, bod 53. a54.

⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 27. 11. 2008, Salduz proti Turecku, č. 36391/02.

Účelem této zásady je ochrana obětí, které v řízení často figurují jako poškození, jednak před prohlubováním újmy, jež jim byla již způsobena bezprostředně spácháním trestného činu (primární viktimizace), a jednak před způsobením druhotné újmy, která může nastat po spáchání trestného činu, spojená např. s policejním vyšetřováním, či medializací dané věci (sekundární viktimizace).⁷¹

Ačkoli se v posledních letech v trestním právu procesním projevují tendence posílení prvků restorativní justice, jejímž dominantním prvkem je snaha o obnovení narušených mezilidských vztahů a orientace na újmu a potřeby osob zasažených spácháním trestného činu, v případě trestního příkazu bychom takové prvky nacházely jen stěží. Jak již bylo dříve řečeno, postavení poškozeného je zde velmi oslabené, oproti standardně vedenému trestnímu řízení je znevýhodněn, neboť zatímco proti vyhlášenému rozsudku má poškozený právo podat odvolání, co se týče výroku o náhradě škody, v souladu s § 246 odst. 3 tr. řádu, právo podat odpor proti trestnímu příkazu mu tr. řád nepřiznává.

Obtížné může být pro poškozeného ovšem již samotné uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy, či bezdůvodného obohacení. Podle § 43 odst. 3 tr. řádu musí poškozený, který chce svůj nárok uplatnit, uvést důvody a výši náhrady, které se domáhá, a tyto skutečnosti je také povinen doložit. Lhůta, podle které může poškozený svůj návrh učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, zde ovšem neplatí, poškozený musí svůj nárok uplatnit a prokázat rozhodné skutečnosti s ním spojené do vydání trestního příkazu, čímž se dostává do časové tísně, neboť neví, kdy, a zda vůbec, bude ve věci vydán.

Zákon č. 333/2020 Sb., s účinností od 1. 10. 2020, sice zakotvil povinnost orgánů činných v trestním řízení upozornit poškozeného v přípravném řízení i na možnost vydání trestního příkazu u trestných činů, které lze trestním příkazem vyřídit podle ustanovení § 46 tr. řádu, nicméně toto poučení nepovažují za dostatečné, neboť poškozenému neposkytuje nijak bližší představu o tom, do kdy může svůj návrh učinit, ani ho neupozorňuje na to, že se v takovém případě hlavní líčení nebude konat.

Na důraz na kvalitnější poučovací povinnost policejních orgánů přitom v minulosti již upozorňoval např. Durdík, který navrhoval kromě poučení policejními orgány o možnosti rozhodnutí ve věci touto formou a z toho vyplývající nutnosti uplatnit hmotněprávní nárok co možná nejdříve, i možnost upozornit poškozeného skrze státního zástupce, který by ho písemně

⁷¹ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 191–192.

vyrozuměl, že ve věci byla podána obžaloba, popř. návrh na potrestání.⁷² Podobný názor zastávala i část odborné veřejnosti, která prosazovala úpravu stávajícího ustanovení § 46 tr. řádu a zakotvení podrobnějšího poučení prováděném v přípravném řízení, tedy povinnost výslovně poškozeného upozornit na možnost trestním příkazem rozhodnout ihned po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání, aniž by ve věci bylo nařízeno hlavní líčení.⁷³ S těmito názory souhlasím, za naprosté minimum považuji doplnění § 46 tr. řádu o výslovné upozornění poškozeného na to, že pokud bude ve věci vydán trestní příkaz, nedojde k nařízení hlavního líčení, nejvíce bych se ovšem přikláněla k úpravě poučovací povinnosti tak, aby z ní jasně vyplývala povinnost orgánů činných v trestním řízení vyrozumět poškozeného, chystají-li se v dané věci rozhodnout trestním příkazem, ihned po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání, spolu s výzvou k vyjádření, aby poškozený mohl svůj případný majetkový nárok včas uplatnit.

⁷² DURDÍK, T. Využití institutů posilujících ochranu poškozených při jednání u soudu. In: JELÍNEK, J., GRIVNA, T., a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 57.

⁷³ ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 177–186.

4. Současná právní úprava

Právní úpravu trestního příkazu nalezneme bezprostředně v ustanoveních § 314e až § 314g tr. řádu. Jak již bylo dříve zmíněno, systematicky je zařazena do části třetí- řízení před soudem, hlavě dvacáté- zvláštní způsoby řízení, kde je zakotven v oddílu pátém- řízení před samosoudcem. Institut trestního příkazu je konstruován jako zjednodušená forma odsuzujícího rozhodnutí, což právní úprava zohledňuje limitováním okruhu věcí, ve kterých je možné trestní příkaz vydat, a škálou trestních sankcí, které jsou jím možné uložit. Ačkoli tedy není zamýšlen, a podle mého názoru by ani neměl být, jako standardní forma rozhodování věcí v trestním řízení, statistiky soudní praxe dokládají opak. V následujícím textu se podrobně zaměřím na proces vydání trestního příkazu a jeho formální a obsahové náležitosti.

4.1 Podmínky vydání trestního příkazu

Vydání trestního příkazu je podmíněno kumulativním splněním následujících podmínek: musí být vydán ve věci, ke které je příslušný samosoudce; skutkový stav musí být spolehlivě prokázán opatřenými důkazy; a ve věci musí být zvolen trest, který je s ohledem na povahu případu a omezeným rozsahem uložitelných sankcí vhodný. Mimo tyto skutečnosti tr. řád pamatuje i na okolnosti, za kterých není možno trestní příkaz vydat, stanovením negativních podmínek, jež jsou upravené zejména v § 314e odst. 7 tr. řádu.

4.1.1 Trestné činy, o kterých lze rozhodnout trestním příkazem

Trestní příkaz lze uložit pouze ve věci, o které rozhoduje samosoudce (povahou řízení před samosoudcem jsem se zabývala v dřívější kapitole této práce). Stanovená horní hranice nepřevyšující pět let byla do tr. řádu zavedena zákonem č. 292/1993 Sb., tedy stejným zákonem, který do právního řádu navrátil institut trestního příkazu, přičemž záměrem bylo svěřit samosoudci rozhodování o věcech skutkově i právně jednodušších.⁷⁴ Tato hranice byla určena s ohledem na tehdejší úpravu trestního práva hmotného, od 1. 7. 1990 do 31. 12. 2009 totiž platil jednotný pojem trestného činu, diferenciací trestných činů na přečiny a zločiny byla zakotvena až s přijetím současného tr. zákoníku.⁷⁵ K tomu lze zmínit, že aktuální návrh nového trestního

⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb. [online]. [cit. 2022-12-18] Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0535_03.htm

⁷⁵ Zákon o přečinech č. 150/1969 Sb., byl zrušen zákonem č. 175/1990 Sb. ke dni 1. 7. 1990.

řádu tento rozdíl mezi trestním právem hmotným a procesním odstraňuje a stanovuje oprávnění samosoudce vydat trestní příkaz na řízení o přečinech.⁷⁶

Při bližším pohledu však zjišťujeme, že se samo o sobě nejedná o výrazně limitující podmínku- podle dostupných statistických přehledů jen za rok 2021 z celkového nápadu 4914 trestních věcí u okresních soudů 4524 z nich bylo rozhodováno samosoudci.⁷⁷

Takto nastavená právní úprava byla kritizována již tehdy, Vantuch poukazoval na přesunutí těžiště trestního řízení mimo hlavní líčení v důsledku takového rozšíření věcí, ve kterých lze trestní příkaz vydat oproti jeho dřívější úpravě, a kritizoval toto extenzivní pojetí trestního příkazu, které bude nutně vést samosoudce k jeho vydání vždy, kdy to bude tr. řád umožňovat.⁷⁸

Důvody omezení možnosti vydat ve věci trestní příkaz pouze na řízení před samosoudcem lze spatřovat v předpokladu, že samosoudce rozhoduje o trestných činech méně závažných, skutkově i právně jednodušších.⁷⁹ S tímto přesvědčením se ovšem plně neztotožňuji. Závažnost, stejně tak jako skutková i právní složitost vyplývá podle okolností konkrétního případu, a nelze ji posoudit jen na základě formulace dané skutkové podstaty a stanovené trestní sazby. Tento názor podporují i někteří autoři, např. Musil argumentuje, že i v případech relativně „banální“ kriminality se lze setkat se složitou důkazní situací, způsobenou množstvím písemného materiálu nebo důkazy skrytými v počítačových databázích, a pachatelé jsou schopni svými silami a prostředky inovovat a zdokonalovat páčání trestných činů.⁸⁰

Někteří autoři považují okruh věcí, ve kterých je možné trestním příkazem rozhodnout, za příliš široký. Např. Jelínek⁸¹ či Šámal⁸² navrhují jeho zúžení tak, aby došlo k vyváženějšímu používání trestního příkazu a větší proporcionalitě v porovnání s ostatními instituty zařazenými mezi zvláštní způsoby řízení, čímž by právní úprava lépe reflektovala jeho systematické

⁷⁶ Návrh nového trestního řádu. § f8 odst. 1, s. 205. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z:

<https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908>

⁷⁷ Statistické přehledy soudních agend- Přehled o členění nápadu agendy T u okresních soudů. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné online na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

⁷⁸ VANTUCH, P. K významu a opodstatněnosti trestního příkazu v trestním řádu. *Právní rozhledy*, 1996, č. 1, s. 4–9.

⁷⁹ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ D., GRIVNA, T., a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 803.

⁸⁰ MUSIL, J. Rychlost trestního řízení– ústavněprávní aspekty. In: VANDUCHOVÁ, M., GRIVNA, T. (ed.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 195.

⁸¹ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 123.

⁸² ŠÁMAL, P. Trestní příkaz. In: MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P., a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 838.

zařazení. Jednu z možných cest by mohlo představovat snížení horní hranice trestní sazby, která by nepřevyšovala dvě nebo tři léta.⁸³

Je ovšem otázkou, zda by takové omezení skutečně přineslo žádoucí efekt. Potenciálně široký okruh trestných činů, u kterých je možné vydat trestní příkaz, nereflektuje skutečnou strukturu kriminality ve společnosti, jež není zastoupena rovnoměrně napříč všemi skutkovými podstatami tr. zákoníku. Z výzkumu Drápala a Vávry, kteří v jeho rámci sesbírali data mimo jiné i o věcech, ve kterých byl vydán trestní příkaz, a to za léta 2006 až 2018⁸⁴, vyplývá, že nejčastěji došlo k vydání trestního příkazu u pachatelů trestných činů ohrožení pod vlivem návykové látky, a to zhruba v 93 % věcí (§ 274 tr. zákoníku), úvěrového podvodu (§ 211 tr. zákoníku) v 71 % věcí, výtržnictví (§ 338 tr. zákoníku) a zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. zákoníku) v 69 % věcí.⁸⁵

Pokud se podíváme na jednotlivé skutkové podstaty těchto trestných činů, lze zjistit, že tr. zákoník pouze u trestného činu úvěrového podvodu stanovuje trest odnětí svobody, který může přesáhnout tři léta, přičemž se jedná o kvalifikovanou skutkovou podstatu, jejímž znakem je způsobení větší škody (srov. § 211 odst. 4 tr. zákoníku). V takovém případě se mi ovšem jeví vydání trestního příkazu jako nepravděpodobné, zvláště pokud vezmeme v úvahu, že samosoudce je limitován i dalšími podmínkami, zejména výběrem možných trestů a obecnými pravidly o ukládání trestů (§ 39 tr. zákoníku), samosoudce by tedy musel shledat takové okolnosti případu, které by mu umožnily nejen uložit trest v souladu s § 314e odst. 2 tr. řádu, ale také shledat takový trest vhodný vzhledem k povaze trestného činu a osobním či jiným poměrům pachatele – v případě trestu odnětí svobody by tak došlo k uložení tohoto trestu při samé spodní hranici možné sazby s podmíněným odkladem jeho výkonu. Nemyslím si tedy, že by snížení horní hranice trestní sazby pro vydání trestního příkazu přineslo kýžený účinek, neboť dostupná data potvrzují, že soudy ve většině případů již přistupují k vydání trestního příkazu u pachatelů trestných činů, pro které tr. zákoník stanovuje relativně nízké trestní sazby.

⁸³ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes, a zítra. *Kriminalistika*, 2015, č. 2, s. 96

⁸⁴ DRÁPAL J., VÁVRA, J. Databáze InfoSoud a možnosti jejího využití: Ukládají soudy přísnější tresty po podání odporu proti trestnímu příkazu? *Kriminologie*. 2021, č. 1–2, s. 11.

⁸⁵ Tamtéž, s. 19.

4.1.2 Spolehlivé prokázání skutkového stavu

Další zákonnou podmínkou umožňující rozhodnout ve věci trestním příkazem je podle § 314e odst. 1 tr. řádu požadavek na spolehlivé prokázání skutkového stavu v dané věci opatřenými důkazy. V souladu se zásadou materiální pravdy tedy zákon i v případě trestního příkazu vyslovuje požadavek na zjištění skutkového stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a ukládá samosoudci, aby vyhodnotil, zda rozhodovaný případ naplňuje daný standard či nikoli.

Na rozdíl od běžného projednávání věci v hlavním líčení, kde proces dokazování trvá celou dobu od přípravného řízení až do hlavního líčení, a soud má tedy typicky k dispozici celou řadu důkazů k jejich provedení, prověření, a konečně i vyhodnocení, pokud je věc vyřízena trestním příkazem, podklad pro takové rozhodnutí představuje spisový materiál.⁸⁶ Samosoudce sám důkazy neprovádí, rozhoduje „od stolu“, bez osobního kontaktu s účastníky řízení, a možnost prověření důkazů je omezena.

Zejména pokud je trestní příkaz vydáván v řízení podle § 314b tr. řádu, konaném po zkráceném přípravném řízení, je důkazní situace odlišná, neboť ve spisu lze zpravidla najít zejména úřední záznamy, které lze použít v řízení jako důkazy jen za podmínek § 158 odst. 6 tr. řádu. Pokud samosoudce nařídí hlavní líčení, tr. řád umožňuje podle § 314d odst. 2 použít jako důkazy i tyto záznamy o podaných vysvětleních a o provedení dalších úkonů, pokud ovšem samosoudce zamýšlí vydat trestní příkaz, možnost použití úředních záznamů v § 314e odst. 1 tr. řádu výslovně zakotvená není, a je třeba přistoupit k výkladu, že i v této situaci lze úřední záznamy použít. Vantuch⁸⁷ v této souvislosti, shodně s Jelínkem⁸⁸, proto navrhuje toto ustanovení doplnit i o možnost prokázání skutkového stavu skutečnostmi zachycenými na záznamech a protokolech.

Typicky ovšem jedním z důkazů, které má samosoudce k dispozici, je výpověď obviněného, kterému v souladu s jeho právy musí být umožněno se k věci vyjádřit a má právo navrhnout provedení důkazů svědčících v jeho prospěch. Pokud osoba, proti které se řízení vede, nespolupracuje, nebo pokud využije svého práva nevypovídat v přípravném řízení, např.

⁸⁶ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T., a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 804.

⁸⁷ VANTUCH, P. Trestní příkaz, podmínky pro jeho vydání a možnosti obhajoby. *Trestní právo*, 2013, č. 7–8. s. 5–6, nebo VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1077.

⁸⁸ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, s. 97–98.

z důvodu nedůvěry vůči policejnímu orgánu, je otázkou, zda je potom vhodné věc vyřídit trestním příkazem, a zda by se v takovém případě spíše než rychlost řízení neměla upřednostnit možnost obviněného být slyšen před soudem a zjistit jeho stanovisko k případu.

Oproti dřívější právní úpravě již není nutnou podmínkou pro vydání trestního příkazu doznání obviněného. Pokud jej však obviněný učiní, musí se vztahovat nejen ke skutku, ale ke všem znakům skutkové podstaty trestného činu. Doznání přitom musí být v souladu s ostatními výsledky dosavadního řízení a samosoudce by neměl mít důvod pochybovat o jeho pravdivosti, pokud nejsou tyto požadavky naplněny, nelze vydat trestní příkaz.⁸⁹

Stejně tak je třeba prověřit důvěryhodnost takového doznání. Podle Ústavního soudu lze doznání obviněného považovat za důvěryhodné jen tehdy, je-li jeho věrohodnost prokázána dalšími věrohodnými důkazy; nelze jeho vinu usuzovat bez existence dalších usvědčujících důkazů, nebo na základě osobních vlastností či jiných charakteristik obviněného, takový postup soudu by znamenal potlačování práva na obhajobu, byl by v rozporu s presumpcí nevin.⁹⁰

Podle Nejvyššího soudu je předpokladem zjištění skutkového stavu i prověření samotné obhajoby obviněného. Skutkový stav není spolehlivě prokázán, pokud v přípravném řízení tato obhajoba nebyla vyvrácena opatřenými důkazy. To platí zejména v případě, pokud obviněný svou obhajobu opírá o tvrzení, že v době spáchání trestného činu trpěl duševní poruchou, jejímž následkem nebyl přičetný, či jeho přičetnost byla snížena. Taková možnost musí být v trestním řízení ověřena, a přestože ne každá taková obhajoba vede nutně ke zkoumání duševního stavu znalcem, její existence vylučuje věc vyřídit bez dalšího trestním příkazem.⁹¹ Stejně tak, pokud z důvodu složité skutkové situace bylo nutné ke zjištění skutkového stavu přibrat znalce, jehož znalecký posudek měl zásadní význam pro trestní řízení, a obviněný k němu měl relevantní výhrady, s nimiž se znalec dosud nevypořádal, trestní příkaz v takové situaci nelze vydat.⁹²

Vydání trestního příkazu brání i panující pochybnosti ohledně výše škody u majetkové trestné činnosti. Pokud se výpověď obviněného rozchází s výpověďmi poškozených, nelze považovat skutkový stav za prokázaný a je ve věci nutné nařídit hlavní líčení, kde je třeba

⁸⁹ Srov. FRÍČ, J. Postup samosoudců při vydávání trestního příkazu z hlediska poznatků praxe a legislativních výhledů. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 7, s. 410.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 864/11.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2002, sp. zn. 4 Tz 79/2002.

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2001, sp. zn. 3 Tz 291/2000.

svědky a obviněného, popřípadě i další osoby, vyslechnout, aby mohla být skutečná výše škody zjištěna.⁹³

Konečně Nejvyšší soud judikoval, že zjištění skutkového stavu zahrnuje i objasnění okolností, jež mají vzhledem k osobě pachatele význam z hlediska stanovení adekvátního druhu trestu a jeho výměry.⁹⁴

Z poměrně bohaté judikatury Nejvyššího soudu lze shrnout, že v praxi často dochází k vydání trestního příkazu, aniž by tato podmínka byla skutečně naplněna. Nedostatky lze spatřovat v nedůsledném postupu policejních orgánů, které dostatečně neprozkoumávají procesní návrhy obviněného, jak je jejich povinností podle § 164 odst. 3 tr. řádu., nebo, jak upozorňuje Vantuch, ujišťují obviněného, že bude moci důkazy na podporu své obhajoby uplatnit před soudem, se zdůvodněním, že těžištěm řízení je hlavní líčení, což následně vede k překvapení obviněného, kterému je doručeno odsuzující rozhodnutí.⁹⁵ Ani samosoudci často podrobně nezkontrolují, zda ze spisu vyplývá, že je skutkový stav spolehlivě prokázán. S vidinou rychlého vyřízení věci vydají trestní příkaz a očekávají, že z důvodu uložení mírného trestu obviněný příkaz přijme a svého práva podat odpor nevyužije.⁹⁶

4.1.3 Negativní podmínky

Právní úpravu procesních okolností, které brání vydání trestního příkazu, lze nalézt v ustanovení § 314e odst. 7 tr. řádu. Trestní příkaz nelze vydat:

- a) v řízení proti osobě, která je omezena na svéprávnosti,
- b) jestliže má být rozhodováno o ochranném opatření,
- c) jestliže má být uložen souhrnný nebo společný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem.

Kromě těchto důvodů dále nelze trestní příkaz vydat v řízeních ve věcech mladistvých, pokud mladistvý nedovršil 18. roku věku, podle ustanovení § 63 ZSVM. Zákon nicméně připouští, aby jím bylo možné rozhodnout v řízení, pokud obviněný v mezidobí již zletilosti

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 5 Tz 74/2001.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 5/2001.

⁹⁵ VANTUCH, P. K významu a opodstatněnosti trestního příkazu v trestním řádu. *Právní rozhledy*. 1996, č. 1, s. 4–9.

⁹⁶ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 117.

nabyl. Tato možnost byla do ZSVM zakotvena zákonem č. 193/2012 Sb., který nabyl účinnosti 1. 9. 2012.

Ve věci nelze vydat trestní příkaz ani v situaci, kdy bylo ve věci již konáno hlavní líčení, jež bylo později odročeno, nebo po zrušení dříve vydaného rozsudku odvolacím soudem a následném vrácení věci soudu prvního stupně k novému rozhodnutí, ani v případě zrušení původního rozhodnutí v řízení o mimořádném opravném prostředku, nepodal-li státní zástupce novou obžalobu, případně návrh na potrestání.⁹⁷

Co se týče skutečnosti, zda byla osoba omezena na svéprávnosti, tu může samosoudce zjistit jen, pokud je tato okolnost uvedena ve spisu. O omezení svéprávnosti rozhodují civilní soudy ve zvláštním řízení podle zákona č. 292/2013 Sb. Pokud rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení není pravomocné, není vhodné trestní příkaz vydávat. Zjištěná skutečnost může být podnětem k nařízení zkoumání duševního stavu obviněného.⁹⁸

Ochranná opatření jsou jednou z možných trestních sankcí (§ 36 tr. zákoníku), jejich výčet je upraven v § 98 tr. zákoníku. Uložení ochranné výchovy nepřipadá v úvahu i kvůli tomu, že je možné ji uložit jen mladistvému, který dosud nedovršil 18 let věku (srov. § 63 ZSVM). Rozhodnutí o ochranném opatření předpokládá konání hlavního líčení, a je tedy překážkou vydání trestního příkazu.⁹⁹ Obecně toto pravidlo potvrdil ve svém rozhodnutí i Nejvyšší soud.¹⁰⁰

V minulosti však soudy připustily možnost, že ačkoli nelze ochranné opatření uložit přímo trestním příkazem, nic nebrání tomu, aby k jeho uložení došlo po nabytí právní moci trestního příkazu. V tomto případě státní zástupce podal obžalobu, jejíž součástí byl i návrh na uložení ochranného léčení. Samosoudce ve věci vydal trestní příkaz, ve kterém obviněnému uložil trest, o ochranném léčení však nerozhodoval. Následně, poté, co trestní příkaz nabyl právní moci, nařídil ve věci veřejné zasedání, kde mimo jiné provedl i podrobný výslech znalkyně, jehož výsledkem bylo uložení ochranného léčení ambulantní formou. Nejvyšší soud, který se zabýval dovoláním obviněného, konstatoval, že ačkoli se jedná o postup nestandardní, neodporuje zákonu.¹⁰¹ Toto rozhodnutí následně potvrdil i Ústavní soud.¹⁰²

⁹⁷ ŠÁMAL, P. § 314e. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3573.

⁹⁸ Tamtéž, s. 3580.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. 7 Tz 9/2013.

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2004, sp. zn. 6 Tdo 1191/2004.

¹⁰² Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 46/05.

Podle některých autorů, mezi které patří např. Jelínek, by mělo být umožněno trestním příkazem ochranné léčení ambulantní uložit.¹⁰³ Shodně i návrh nového trestního řádu s touto možností počítá.¹⁰⁴ Taková úprava se mi ovšem jeví jako nevhodná. Ačkoli při ambulantní formě nedochází k omezení člověka na svobodě, soud může dodatečně změnit na léčení ústavní, a to lze změnit i na zabezpečovací detenci (srov. § 99 odst. 5 tr. zákoníku). Nadto ochranné léčení trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, pokud tedy soud před uplynutím dvou let dojde k názoru, že je to nutné, může jeho trvání i opakovaně prodloužit (srov. § 99 odst. 6 tr. zákoníku). Může tedy potenciálně dojít k situaci, kdy bude člověk trestním příkazem dlouhodobě omezen na svobodě.

Poslední negativní podmínkou je uložení souhrnného nebo společného trestu, pokud byl již dříve trest uložen rozsudkem. Opačné pravidlo je ovšem přípustné, soud může rozsudkem rozhodnout o uložení souhrnného či společného trestu, pokud byl předchozí trest uložen trestním příkazem. Alternativně, samosoudce může uložit souhrnný či společný trest trestním příkazem, jestliže byl předchozí trest také uložen trestním příkazem.¹⁰⁵ S účinností od 1. 1. 2020 je také možné trestním příkazem upustit od souhrnného trestu, a to i v případě, byl-li předchozí trest uložen rozsudkem.¹⁰⁶

4.2 Tresty ukládané trestním příkazem

Ačkoli problematika uložení vhodného trestu patří k jedné z podmínek vydání trestního příkazu, tuto kapitolu zařazuji zvláště vzhledem k rozsahu a poměrně nedávným změnám, které v sankcionování pachatelů nastaly.

Jak již bylo řečeno, uložit ochranné opatření trestním příkazem nelze, nicméně samosoudce je při výběru vhodné sankce omezen i v případě ukládání trestů. Trestní řád omezuje druhy i výměry možných trestů taxativním výčtem v ustanovení § 314e odst. 2, jiné tresty tedy trestním příkazem uložit nelze. Judikaturou bylo dále dovozeno, že při výměře trestů je třeba respektovat nejen limity úpravy trestního příkazu, ale také trestní sazby stanovené ve zvláštní části

¹⁰³ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes, a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, s. 98–99

¹⁰⁴ Návrh nového trestního řádu. § f8 odst. 1, s. 205. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupný z: <https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908>

¹⁰⁵ ŠÁMAL, P. § 314e. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3580.

¹⁰⁶ Viz § 314e odst. 6 písm. c) tr. řádu.

tr. zákoníku, pokud je tedy u příslušné skutkové podstaty stanovena horní hranice nižší, než jakou umožňuje trestní příkaz, je soudce limitován touto horní hranicí trestní sazby.¹⁰⁷

Obviněným – fyzickým osobám je tedy trestním příkazem možné uložit tyto tresty:

- a) trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu,
- b) domácí vězení do jednoho roku,
- c) trest obecně prospěšných prací,
- d) trest zákazu činnosti do pěti let,
- e) trest zákazu držení a chovu zvířat,
- f) peněžitý trest,
- g) trest propadnutí věci,
- h) vyhoštění do pěti let,
- i) zákaz pobytu do pěti let,
- j) trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let.

Poslední novelizace tohoto ustanovení proběhla zákonem č. 114/2020 Sb., s účinností ode dne 1. 6. 2020, kdy byl zakotven nový druh trestu, a to trest zákazu držení a chovu zvířat. Uvedené druhy trestů lze uložit i kumulativně, vedle sebe, za podmínek ustanovení § 53 odst. 1 tr. zákoníku.¹⁰⁸ Jelínek k tomuto výčtu dodává, že by bylo vhodné ho terminologicky sjednotit tak, aby u všech trestů bylo výslovně řečeno, že se jedná o tresty (viz ustanovení o vyhoštění, zákazu pobytu, a domácího vězení).¹⁰⁹

Co se týče otázky sankcionování právnických osob, přijetí úpravy o odpovědnosti právnickým osob s účinností od 1. 1. 2012 se tohoto výčtu nedotklo, a ZTOPO zvláštní ustanovení ohledně ukládání trestů právnickým osobám prostřednictvím trestního příkazu dlouho neobsahoval. Až do roku 2020 tak bylo možné právnickým osobám ukládat pouze trest zákazu činnosti, trest zákazu držení a chovu zvířat, peněžitý trest a trest propadnutí věci, což v některých případech vedlo k pochybení soudů, které v rozporu s tehdejší právní úpravou trestním příkazem ukládaly nezpůsobilé tresty, zejména trest uveřejnění rozsudku,¹¹⁰ nebo je ukládaly ve výměře,

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2000, sp. zn. 3 Tz 262/2000.

¹⁰⁸ ŠÁMAL, P. § 314e. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3575.

¹⁰⁹ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, s. 87.

¹¹⁰ Např. rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 3 T 19/2013 a rozhodnutí Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 17. 10. 2014, sp. zn. 2 T 131/2014.

kteřá přesahovala jeho zákonnou možnou výši.¹¹¹ Odborná veřejnost opakovaně upozorňovala na tento nedostatek a poukazovala na možnost rozšíření okruhu trestů uložitelných trestním příkazem a prosazovala možnost uložit trestním příkazem i speciální zákazové tresty, nebo i právě trest uveřejnění rozsudku.¹¹² Tyto návrhy byly nakonec promítnuty do zákona č. 333/2020 Sb., který s účinností od 1. 10. 2020 vložil do ZTOPO zvláštní ustanovení § 37a, podle kterého je právníckým osobám v případě vydání trestního příkazu možné uložit tyto tresty:

- a) peněžitý trest,
- b) trest propadnutí věci,
- c) trest zákazu činnosti do pěti let,
- d) trest zákazu držení a chovu zvířat do pěti let,
- e) trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži do pěti let,
- f) trest zákazu přijímání dotací a subvencí do pěti let,
- g) trest uveřejnění rozsudku.

Nepodmíněný trest odnětí svobody trestním příkazem v současné právní úpravě uložit nelze, tato možnost byla z tr. řádu vypuštěna novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., čímž úprava systému trestů lépe reflektovala doporučení Rady Evropy, podle kterého řízení bez ústního jednání vylučuje možnost uložení trestu odnětí svobody, a trestním příkazem by měly být ukládány pouze peněžité sankce a ztráta práv.¹¹³ Lze tak uložit pouze podmíněný trest odnětí svobody, a to v maximální délce 1 roku, přičemž zkušební doba je stanovena v souladu s obecnou úpravou v rozmezí 1 až 5 let.

Ačkoli trest domácího vězení je také omezením obviněného na svobodě, trestním příkazem ho uložit lze. Maximální možná výměra trestu domácího vězení je oproti obecné úpravě obsažené v tr. zákoníku snížena také na délku 1 roku, přičemž jeho uložení stejně jako trest obecně prospěšných prací musí předcházet zpráva probačního úředníka, která obsahuje možnosti obviněného ohledně výkonu těchto trestů, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu. Tento požadavek byl zaveden novelou č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012, poté, co se obdobný požadavek osvědčil při ukládání trestu obecně prospěšných prací. Jeho účelem mělo být zabránění situacím, kdy byl tento trest ukládán jako pouhá formalita, která nakonec

¹¹¹ Např. rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 29 T 7/2014.

¹¹² ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019, č. 9, s. 177–186.

¹¹³ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 124.

nevyhnutelně vyústí v jeho přeměnu na trest odnětí svobody.¹¹⁴ Ačkoli samosoudce není zprávou probačního úředníka a jejím obsahem vázán, má povinnost k ní při ukládání trestu přihlídnout.¹¹⁵

Trest obecně prospěšných prací je ukládán v souladu s jeho obecnou úpravu, zvláštní ustanovení ohledně jeho ukládání trestním příkazem tr. řádu neupravuje, a tak je možné jej uložit ve výměře 50 až 300 hodin (§ 63 odst. 1 tr. zákoníku). Podmínka vyžádání zprávy probačního úředníka byla u tohoto trestu zavedena zákonem č. 41/2009 Sb., a to s účinností od 1. 1. 2010. Novela tr. řádu tím reagovala na častý postup české justice, která ukládala trest obecně prospěšných prací ve zcela nevhodných případech, aniž by byly zjišťovány možnosti obviněného ohledně výkonu tohoto trestu, a protože byl jeho výkonem pověřen okresní soud v místě bydliště obviněného, a ne soud nalézací, stal se tento trest značně oblíbeným.¹¹⁶

Trest zákazu držení a chovu zvířat je zcela nový druhem trestu, který svou povahou představuje zvláštní druh trestu zákazu činnosti. Při jeho ukládání se soud řídí obecným ustanovením § 74a tr. zákoníku, a může být tedy uložen až ve své maximální výměře 10 let, pokud se pachatel dopustil trestné činnosti v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře. V souladu s § 53 odst. 2 a § 74a odst. 2 tr. zákoníku může tento být uložen i samostatně, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba. Důvodem přijetí této novely bylo reflektovat změny v přístupu a zacházení se zvířaty v poslední době, kdy jak v České republice, tak i v zahraničí dochází k posunu od vnímání zvířat jako věcí, a začínají být vnímána jako živé bytosti, které si zaslouží vyšší míru právní ochrany.¹¹⁷ Tuto změnu nelze než kvitovat, zejména s přihlédnutím k soukromoprávní úpravě, která od účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., tedy 1. 1. 2014, zvíře také již za věc nepovažuje.¹¹⁸

Významné změny se udály v otázce ukládání peněžitého trestu, které přinesl zákon č. 333/2020 Sb., s účinností od 1. 10. 2020. Až do této doby totiž samosoudce při ukládání peněžitého trestu trestním příkazem nebyl nijak limitován, řídil se obecným ustanovením tr. zákoníku, díky čemuž bylo možné trestním příkazem ukládat i částky až absurdně vysoké –

¹¹⁴ ŠÁMAL, P. § 314e. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3578–3579.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ JELÍNEK, J., ŘÍHA J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 108.

¹¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb., s. 6 [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135973>

¹¹⁸ Viz § 494 zákona č. 89/2012 Sb.

fyzickým osobám až do výše 36 500 000 Kč, v případě právnických osob dokonce až do výše 1 460 000 000 Kč, což naprosto neodpovídalo povaze a účelu trestního příkazu. Uvedená úprava byla ostatně také předmětem kritiky z řad odborné veřejnosti, podle které měla být, obdobně jako je tomu u jiných trestů, nastavena nižší horní hranice, než jakou tr. zákoník obecně umožňoval, a navrhovala toho dosáhnout snížením maximálního možného počtu denních sazeb a jejich výše na polovinu.¹¹⁹

Výše zmíněnou novelizací mimo jiné došlo jednak ke zrušení institutu náhradního trestu odnětí svobody, a jednak byla stanovena i maximální možná výměra počtu denních sazeb, což se nutně dotklo i trestního příkazu.¹²⁰ Podle nynějšího ustanovení § 314e odst. 5 tr. řádu, je-li trestním příkazem ukládán peněžitý trest, nesmí dvojnásobek počtu denních sazeb, i spolu s případně uloženým trestem odnětí svobody nebo náhradním trestem odnětí svobody za trest domácího vězení, přesahovat 1 rok. Tato změna souvisí se zavedením nového systému přeměny nezaplaceného peněžitého trestu na trest odnětí svobody podle přepočtu uvedeného v § 68 odst. 3 tr. zákoníku. Účelem je zabránit, aby pachatel mohl být při přeměně peněžitého trestu potrestán ve svém důsledku přísnějším trestem odnětí svobody, než jaký zákon za daný trestný čin připouští.¹²¹

Další významnou změnu přinesl tento zákon i v otázce, zda je možné trestním příkazem upustit od potrestání či nikoli podle § 46 tr. zákoníku. Před novelou tr. řád výslovně neumožňoval, aby byla trestním příkazem vyslovena vina, ale nedošlo k uložení trestu, a ačkoli docházelo k případům, kdy soudy tak i přesto rozhodly, Nejvyšší soud opakovaně shledával takový postup protiprávní a trestní příkazy rušil, s argumentací, že tak nelze učinit, neboť trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku.¹²² Šelleng ovšem s tímto zdůvodněním nesouhlasil, neboť odsuzující rozsudek je takový, ve kterém je vyslovena vina obviněného, což trestní příkaz splňoval, a tedy argumentace Nejvyššího soudu podle něho neobstála. Nemožnost tohoto procesního postupu spatřoval v povinných náležitostech trestního příkazu podle § 314f odst. 1

¹¹⁹ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 125–126.

¹²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., s. 29 [online]. [cit. 2018-12-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=160778>

¹²¹ ŠČERBA, F. Změny trestního zákoníku provedené novelou č. 333/2020 Sb. a jejich důsledky. *Trestněprávní revue*, 2020, č. 4, s. 187–193.

¹²² Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2000, sp. zn. 5 Tz 177/2000, nebo ze dne 23. 1. 2007, sp. zn. 4 Tz 167/2006.

písm. d) tr. řádu, neboť podle něj trestní příkaz vždy musí vždy obsahovat, mimo jiné, i výrok o vině a uloženém trestu, tedy trestním příkazem musí být vždy uložen určitý trest.¹²³

S účinností od 1. 10. 2020 ovšem bylo do tr. řádu vloženo ustanovení § 314e odst. 6, které výslovně upravuje možnost trestním příkazem i upustit od potrestání, podmíněně upustit od potrestání s dohledem, nebo upustit od uložení souhrnného trestu, a to i v případech, byl-li předchozí trest uložen rozsudkem.

Přestože obecně s touto úpravou souhlasím, neboť si bezpochyby dokážu představit pachatele méně závažných trestných činů, u kterých by ke splnění účelu trestního řízení a jeho výchovného působení stačilo vést trestní stíhání a vyslovit trestním příkazem vinu, aniž by bylo třeba jim uložit trest, podle mého názoru pouhé zakotvení tohoto postupu bez novelizace příslušných souvisejících ustanovení je poněkud nesystémové. Předně lze namítat, že ustanovení § 314f odst. 1 tr. řádu ve svém písm. d) i nadále požaduje, aby trestní příkaz obsahoval i výrok o vině a výrok o uloženém trestu, což je v rozporu s těmito instituty. Nadto ani nebylo novelizováno ustanovení § 46 tr. zákoníku, podle kterého je v odst. 1 nutným předpokladem upuštění od potrestání důvodné očekávání, že již projednání věci postačuje k nápravě pachatele. Podstatou trestního příkazu je vyřízení věci bez jejího projednání před soudem, proto i toto je podle mého nedostatek, který je třeba do budoucna odstranit. Ani podle § 46 odst. 2 tr. zákoníku není možné upustit od potrestání trestním příkazem, neboť v tomto případě se jedná o řízení o zločinech, a je zde tedy vyloučena příslušnost samosoudce.

4.3 Náležitosti trestního příkazu a jeho doručování

Obsahové náležitosti trestního příkazu upravuje tr. řád v § 314f odst. 1. Trestní příkaz je samostatným druhem rozhodnutí, v určitých ohledech se nicméně podobá rozsudku. Na rozdíl od něj ovšem neobsahuje slavnostní „Jménem republiky“, v záhlaví nenalezneme jméno a příjmení soudce, který trestní příkaz vydal, a zejména chybí odůvodnění. Celkově se tak oproti rozsudku vyznačuje jednodušší strukturou. Jeho obsah lze rozdělit do 3 částí:

- a) úvodní část- obsahuje označení soudu, den a místo vydání trestního příkazu, označení obviněného,
- b) výroková část- obsahuje výrok o vině, výrok o trestu, popřípadě výrok o náhradě škody, jestliže byl nárok řádně uplatněn,

¹²³ ŠELLENG, D. Ke vztahu upuštění od potrestání a trestního příkazu. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 5, s. 19–20.

c) poučení- o právu podat odpor a následcích, včetně upozornění, že pokud obviněný odpor nepodá, vzdává se tím svého práva na projednání věci v hlavním líčení.¹²⁴

Co se týče úvodní části trestního příkazu, ačkoli jméno soudce není obsaženo v záhlaví, v praxi se uvádí na konci rozhodnutí, jako osoba, která takové rozhodnutí učinila. Obviněný musí být v rozhodnutí označen tak, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou. Uvádí se tedy jeho jméno a příjmení, datum narození, bydliště, zaměstnání, popřípadě další rozlišovací údaje (srov. § 120 odst. 2 tr. řádu).¹²⁵

Ve výroku o vině soud popíše skutek, kterého se obviněný dopustil, s uvedením konkrétních detailů ohledně místa, času, a způsobu spáchání činu, tak, aby nemohlo dojít k záměně za jiný skutek. Skutek popsany ve výrokové části trestního příkazu tak nemusí být naprosto identický se skutkem vyjádřeným v obžalobě či návrhu na potrestání, pokud jsou zároveň dodržena pravidla totožnosti skutku – tedy musí se shodovat alespoň v části jednání nebo v části následku, tak, aby stále šlo o tentýž skutek.¹²⁶ Výrok o trestu musí splňovat náležitosti uvedené v § 122 odst. 1 tr. řádu obdobně jako u rozsudku, přičemž samosoudce se může rozhodnout uložit jeden z přípustných trestů, nebo nově může trestním příkazem i upustit od potrestání. Rozhodnout může i o nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy vyjádřené v penězích, či vydání bezdůvodného obohacení, a to ve stejném rozsahu jako u odsuzujícího rozsudku.¹²⁷

Poučení o právu podat odpor musí obsahovat sdělení, v jaké lhůtě lze odpor podat, kdo jej může učinit, jaké následky podání odporu má, a v souladu s doporučením Rady Evropy, od účinnosti novely tr. řádu, zákona č. 265/2001 Sb., musí obsahovat i výslovné upozornění, že pokud obviněný odpor nepodá, vzdává se tím svého práva na projednání věci před soudem.¹²⁸

Trestní příkaz je třeba písemně vyhotovit, písemné vyhotovení podepisuje samosoudce a zakládá se do spisu, a představuje jeho jediné autentické znění, stranám se doručují opisy. Ve vyhotovení trestního příkazu lze opravit písařské chyby a zjevné nesprávnosti, a to vydáním

¹²⁴ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 118.

¹²⁵ ŠÁMAL, P. § 314f. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3587.

¹²⁶ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 119.

¹²⁷ ŠÁMAL, P. § 314f. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3587.

¹²⁸ Tamtéž.

opravného usnesení, v souladu s § 314f odst. 3 tr. řádu, za přiměřeného použití § 131 odst. 1 tr. řádu.¹²⁹

Následně je nutné ho oznámit, a to doručením. Vzhledem k tomu, že se trestní příkaz nevyhlašuje, zákonodárce v § 314e odst. 8 tr. řádu stanovil, že účinky standardně spojené s vyhlášením rozsudku v tomto případě nastávají doručením obviněnému. Trestní příkaz musí být obviněnému doručen do vlastních rukou, a to bez možnosti náhradního doručení.¹³⁰ Kromě obviněného se trestní příkaz doručuje i státnímu zástupci, poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody, případně pokud má obviněného obhájce, potom též jemu, podle § 314e odst. 2 tr. řádu.

Zákon výslovně neukládá povinnost doručit zároveň s trestním příkazem obžalobu, případně návrh na potrestání, lze ji však dovodit z § 196 odst. 2 tr. řádu, jelikož má význam z hlediska seznámení obviněného s předmětem trestního řízení, a zvážení možnosti podání odporu, a měla by být proto doručena nejpozději společně s trestním příkazem. V případě návrhu na potrestání má tak doručení trestního příkazu v praxi standardně dvojí účinek – vůči obviněnému je zahájeno trestní stíhání, a zároveň je mu doručeno odsuzující rozhodnutí.¹³¹ Pokud by obviněný neměl možnost se seznámit s tím, co je mu kladeno za vinu, a návrh na potrestání mu nebyl doručen nejpozději s trestním příkazem, bylo by tím porušeno jeho zaručené právo na obhajobu.¹³²

Okamžik doručení trestního příkazu obviněnému má zásadní význam pro určení hranice mezi souběhem a recidivou, a uložení souhrnného trestu podle § 43 odst. 2 tr. zákoníku. Podle odborné literatury je pro tuto okolnost rozhodující právě okamžik doručení trestního příkazu, bez ohledu na to, zda je trestní příkaz později zrušen v důsledku podaného odporu, pokud v dalším řízení dojde k pravomocnému odsouzení pachatele,¹³³ přičemž tento názor je v souladu s dřívější judikaturou.¹³⁴ Později ovšem Nejvyšší soud zaujal ve svém usnesení stanovisko jiné, podle kterého je tento okamžik určující pouze za předpokladu, že v době doručení nebyl tento trestní

¹²⁹ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 121.

¹³⁰ Viz § 64 odst. 1 písm. b), odst. 5 písm. a) tr. řádu.

¹³¹ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 121.

¹³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2004, sp. zn. 4 Tz 152/2004.

¹³³ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 121.

¹³⁴ Např. rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. 3. 1998, sp. zn. 4 To 124/98 (uveřejněný pod č. 29/2000 Sb. rozh. tr.)

příkaz již zrušen, neboť v takovém případě se jedná o rozhodnutí, které již de iure neexistuje, a tedy nemůže vyvolat zamýšlené právní následky.¹³⁵ Podle Heranové je ovšem takový závěr v rozporu s účelem a smyslem právní úpravy, neboť v případě ukládání souhrnného trestu má vyhlášení odsuzujícího rozsudku povahu varování obviněného, byť v té době ještě nepravomocného, a je tedy důvodem pro přísnější potrestání trestného činu, který obviněný spáchá po tomto okamžiku. Pro doručení trestního příkazu by tedy mělo platit to samé, neboť i to slouží jako varování, i v případě, že dojde k jeho zrušení, ke kterému navíc může dojít i nezávisle na vůli obviněného, a nesouhlasí s rozlišováním a potrestáním mezi těmi, jimž byl doručen trestní příkaz nezrušený, a těmi, u nichž v průběhu doručování ke zrušení došlo.¹³⁶

K otázce doručování trestního příkazu se několikrát vyjadřovala i judikatura. Pokud se obviněný nachází ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě, musí být trestní příkaz doručen i jeho obhájci, neboť se jedná o případ nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. řádu.¹³⁷

Jestliže v období po vydání trestního příkazu, ale dříve, než ten je doručen obviněnému, dojde ke změně právní úpravy, následkem které se stane tento trestní příkaz nezákonným, v jeho doručování soud nepokračuje, a lze bez dalšího nařídit hlavní líčení, neboť nedoručený trestní příkaz nemá účinky vyhlášeného odsuzujícího rozsudku. Opačný postup je nezákonný a je důvodem pro napadnutí příkazu stížností pro porušení zákona.¹³⁸ Jiná situace ovšem nastala v případě, kdy byl proti obviněnému vydán trestní příkaz, jenž se nicméně v průběhu doručování dopustil další trestné činnosti, za kterou mu byl uložen trest také trestním příkazem, který ovšem v mezidobí nabyl právní moci a učinil tak dřívější rozhodnutí nezákonným. Zde Nejvyšší soud judikoval, že je i přesto nutné trestní příkaz doručit, a pokud následně obviněný proti němu nepodá odpor, může být poté přezkoumán pouze cestou mimořádných opravných prostředků.¹³⁹

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 7 Tdo 1357/2018.

¹³⁶ HERANOVÁ, S. Rozlišení souběhu a recidivy v případě doručení zrušeného trestního příkazu- nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu. *Kriminalistika*, 2020, č. 1, s. 23–24.

¹³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2002, sp. zn. 4 Tz 40/2002.

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2003, sp. zn. 4 Tz 99/2002.

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2007, sp. zn. 4 Tz 45/2007.

5. Opravné prostředky proti trestnímu příkazu

Opravnými prostředky se rozumí procesní úkony, kterými se osoby k tomu oprávněně domáhají přezkoumání rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.¹⁴⁰ Tyto opravné prostředky lze systematicky dělit několika různými způsoby. Jedním z nejrozšířenějších je dělení opravných prostředků na řádné a mimořádné, přičemž kritériem je zde právní moc rozhodnutí, proti kterému směřují. Řádnými opravnými prostředky, které lze podat proti dosud nepravomocným rozhodnutím, jsou odpor, stížnost a odvolání. Proti rozhodnutím, která již nabyla právní moci, lze uplatnit pouze mimořádné opravné prostředky. Těmi jsou dovolání, stížnost proti porušení zákona a obnova řízení. Těžištěm této kapitoly bude institut odporu, jakožto jediného způsobu obrany proti nepravomocnému trestnímu příkazu, nicméně stručně se budu zabývat i otázkou mimořádných opravných prostředků.

5.1 Odpor

Právní úpravu odporu nalezneme v ustanovení § 314g tr. řádu. Ačkoli je tradičně v odborné literatuře¹⁴¹ zařazován mezi opravné prostředky, kvůli své zvláštní povaze ho někteří autoři nepovažují za opravný prostředek v pravém slova smyslu, neboť jeho účelem není docílit přezkumu napadeného rozhodnutí a umožnit jeho nápravu, ale domoci se ústního projednání věci před soudem, ve kterém žádné opravné řízení nenastává.¹⁴² Ostatně lze poznamenat, že ani jeho obdoba v občanském právu procesním není běžně v teorii označována jako opravný prostředek, ale jiný, specifický způsob obrany proti postupu soudu, u něhož není třeba dokazovat pro rozhodnutí podstatné skutečnosti.¹⁴³

¹⁴⁰ JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2021, s. 660.

¹⁴¹ Např. ŠÁMAL, P. § 314g. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3591.

¹⁴² ŠELLENG, D. Trestní příkaz a odpor proti němu- vybrané otázky. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (ed.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 426

¹⁴³ SVOBODA, K. *Opravné prostředky: civilní proces z pohledu účastníka*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 19.

5.1.1 Přípustnost podání odporu

Proti trestnímu příkazu je oprávněn podat odpor obviněný, státní zástupce, a osoby, které jsou oprávněny podat ve prospěch obviněného odvolání.¹⁴⁴ Pokud je trestní příkaz vydáván proti osobě, která již překročila 18. rok věku, ale ještě nedosáhla 19 let, může odpor podat i orgán sociálně-právní ochrany dítěte podle § 72 odst. 1 ZSVM. Obviněný může podat odpor i prostřednictvím svého obhájce. Ten může za obviněného podat odpor dokonce i dříve, než byl doručen obviněnému, pokud byl obhájci již doručen. V řízení proti uprchlému obhájce podává odpor jménem obviněného.¹⁴⁵ V případě, že by byl vydán trestní příkaz v rozporu se zákonem proti osobě, která byla omezena na svéprávnosti, může odpor podat za obviněného státní zástupce nebo obhájce, přičemž takový odpor bude mít stejné účinky, jako kdyby ho podal obviněný.¹⁴⁶

Právo odporu na druhou stranu nenáleží zúčastněné osobě, ale ani poškozenému. V otázce, zda by právní úprava měla přiznat poškozenému právo podat odpor, zastávají zástupci z řad odborné veřejnosti různé názory. Například Jelínek spolu se Zúbkem a Vrbou považují stávající právní úpravu za neuspokojivou, která přispívá k ještě větší nerovnosti procesních stran, když poškozenému odpírá právo bránit se nejen proti nesprávnému výroku o náhradě škody, ale i v případě, že takový výrok učiněn nebyl vůbec, ačkoli byl nárok řádně uplatněn.¹⁴⁷ Ačkoli je tedy poškozený procesní stranou podle § 12 odst. 6 tr. řádu, které tr. řád přiznává některá samostatná práva, jeho jedinou možností, jak brojit proti trestnímu příkazu, je podání ústavní stížnosti, což ovšem vzhledem k jejímu účelu představuje zcela nevhodný způsob obrany.¹⁴⁸ Podle těchto autorů by tedy bylo vhodné umožnit poškozenému podat opravný prostředek co do výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy, či bezdůvodného obohacení, který by měl za následek zrušení pouze napadeného výroku. Podle Jelínka by poškozený měl mít právo odporu, kdy by následně ve věci rozhodnul sám samosoudce nebo by poškozeného odkázal na civilní

¹⁴⁴ Viz § 247 odst. 2 tr. řádu. Takovými osobami jsou příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh.

¹⁴⁵ ŠÁMAL, P. § 314g. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3591.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes, a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, s. 93–94

¹⁴⁸ ZÚBEK, J., VRBA, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 9, s. 195–198

řízení,¹⁴⁹ podle Zůbka s Vrbou by poškozený měl právo podat odvolání, kdy by soud následně postupoval jako při běžném odvolání, a uplatnil by se zde omezený revizní princip.¹⁵⁰

Naopak existují i názory, které se vyjadřují proti možnosti poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu. Ty poukazují na to, že pokud by měl poškozený právo podat odpor v celém rozsahu, mohl by jím napadnout i výroky o vině a trestu, a pokud by se jeho účinky měly vztahovat jen co do rozsahu výroku o majetkovém nároku, dále vést trestní řízení by bylo neúčelné, a navíc by tím byl narušen koncept odporu jako opravného prostředku *sui generis*.¹⁵¹ I podle komentářové literatury by taková právní úprava, kdy v případě podání odporu pouze poškozeným by výroky o vině a trestu nabyly právní moci a v dalším řízení se již rozhodovalo pouze o nároku na náhradu škody, byla v rozporu s účelem trestního řízení.¹⁵² S tímto názorem ovšem nesouhlasí Beranová, která argumentuje, že pokud trestní příkaz obsahuje vadný výrok o majetkovém nároku anebo je v něm nárok poškozeného opomenut, nelze jej považovat za zákonné rozhodnutí, a mělo by být možné přezkoumat, neboť jedním z účelů trestního řízení je i upevňování zákonnosti dle § 1 odst. 1 tr. řádu.¹⁵³

Osobně se přikláním spíše k názoru, že by poškozený právo odporu proti výroku o jeho majetkovém nároku mít měl, nicméně vnímám kritiku takového návrhu, případná novelizace by pravděpodobně vyžadovala komplexnější změnu právní úpravy. Na druhou stranu, již dnes trestní řád přiznává poškozenému prostředky, jak hájit svá práva v trestním řízení, může např. podat stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání, nebo může podat odvolání proti rozsudku do výroku o náhradě škody, nepřiznat mu tedy právo jako účastníkovi řízení jakkoli napadnout výrok, jenž se ho bezprostředně týká, považuji za nevhodné. Dále, co se týče celistvosti trestního příkazu, Nejvyšší soud již v minulosti připustil, že existují situace, kdy není třeba rušit trestní příkaz jako celek, když přistoupil pouze ke zrušení výroku o náhradě škody, který nebyl řádně uplatněn,¹⁵⁴ určitý prostor pro oddělení jednotlivých výroků trestního příkazu tedy spatřuji.

¹⁴⁹ JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes, a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, s. 94

¹⁵⁰ ZŮBEK, J., VRBA, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 9, s. 195–198

¹⁵¹ ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019, č. 9, s. 177–186.

¹⁵² ŠÁMAL, P. § 314g. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3591.

¹⁵³ BERANOVÁ, A. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení *de lege ferenda*. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 10, s. 221

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002 (uveřejněný pod č. 49/2003 Sb. rozh. tr.).

K podání odporu oprávněnými osobami existuje již poměrně bohatá judikatura Ústavního soudu, kde se vymezuje proti přepjatému formalismu obecných soudů, který vede k porušení jejich ústavně zaručených práv. Stalo se tak například v situaci, kdy obecný soud neposoudil jako opravný prostředek podání oprávněné osoby pouze z důvodu, že u podaného odporu chyběl její podpis, čímž bylo porušeno její právo na přístup k soudu, neboť absence této náležitosti není nutně překážkou její identifikace, pokud jsou v podání přítomny jiné určující údaje.¹⁵⁵ Za příliš formalistický a v rozporu s právem na spravedlivý proces označil Ústavní soud i postup obecného soudu, který nijak nereagoval na odpor, který byl podán obhájkyň obviněného, ovšem bez přiložení plné moci, ačkoli měl na tuto skutečnost účastníky řízení upozornit a stanovit lhůtu k odstranění nedostatků podání podle § 59 odst. 4 tr. řádu.¹⁵⁶

Oprávněné osoby musí podat odpor ve stanovené lhůtě u soudu, který trestní příkaz vydal. Tato lhůta činí podle § 314g odst. 1 tr. řádu 8 dnů od doručení rozhodnutí, pro účely jejího počítání se aplikuje obecné ustanovení § 60 tr. řádu, začíná tedy běžet od dne následujícího po doručení. Obviněnému a osobám oprávněným podat v jeho prospěch odvolání běží lhůta od doručení obviněnému. Jestliže se trestní příkaz doručuje jak obviněnému, tak obhájci, začíná lhůta běžet od toho doručení, ke kterému došlo později. Státnímu zástupci běží lhůta nezávisle na těchto osobách. V případě zmeškání lhůty lze obdobně použít postupu podle § 61 tr. řádu, kdy obviněný, či jeho obhájce, požádají z důležitých důvodů o její navrácení. Zde se ovšem projevuje specifická vlastnost odporu, který nemá devolutivní účinek tak, jako je tomu např. u odvolání, a o jejím povolení v tomto případě rozhoduje samosoudce, který trestní příkaz vydal.¹⁵⁷

Odpor není třeba jakkoli odůvodňovat. Lze ho směřovat pouze proti trestnímu příkazu jako celku, nelze se jím domáhat zrušení pouze jednotlivého výroku, ledaže by trestním příkazem bylo rozhodnuto o několika obviněných, v takovém případě náleží každému z nich právo odporu co do výroku týkající se své osoby.¹⁵⁸ Pokud tedy dojde k podání odporu, byť je napaden pouze jeden z výroků obsažených v trestním příkazu, důsledkem jeho uplatnění dojde ke zrušení

¹⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2791/17.

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. I. ÚS 2822/13.

¹⁵⁷ ŠÁMAL, P. § 314g. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3592.

¹⁵⁸ ŠELLENG, D. Trestní příkaz a odpor proti němu- vybrané otázky. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (ed.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 430.

trestního příkazu v plném rozsahu.¹⁵⁹ Vzhledem k tomuto jeho účinku jednou podaný odpor již nelze vzít zpět.¹⁶⁰

Pokud oprávněné osoby odpor v předepsané lhůtě nepodají, trestní příkaz jejím uplynutím nabývá právní moci a vykonatelnosti podle § 314g odst. 2 tr. řádu. Pokud je soudu doručen odpor, který byl podán opožděně, nebo ho podala neoprávněná osoba, samosoudce tuto skutečnost sdělí přípisem osobě, která jej podala.¹⁶¹

5.1.2 Vzdání se práva podat odpor

Možnost oprávněných osob se práva na podání odporu vzdát výslovně zakotvuje § 314g odst. 1 tr. řádu. Tato možnost byla implementována novelou tr. řádu, zákonem č. 265/2001 Sb., před její účinností se tak ovšem dovozovalo analogicky z § 250 odst. 1 tr. řádu.¹⁶²

Obviněný se může vzdát nejen svého práva podat odpor, ale také může svým prohlášením vyloučit z tohoto práva i oprávněné osoby. Pokud tak učiní a zároveň s obviněným se vzdá práva i státní zástupce, trestní příkaz tím nabyde právní moci a vykonatelnosti.¹⁶³ Obviněný, který se svého práva vzdal, následně nemůže podat odpor ani prostřednictvím svého obhájce, takový odpor nemá právní účinky.¹⁶⁴ V souladu s judikaturou je ovšem třeba, aby obviněný učinil takové prohlášení svobodně a informovaně.

Ústavní soud se ve své judikatuře několikrát zabýval možností vzdání se práva na odpor, když vyslovil, že obecné soudy mají povinnost bedlivě zkoumat okolnosti, za nichž se oprávněná osoba tohoto práva vzdává, je třeba, aby se ujistily, že tak činí s plným porozuměním významu takového kroku, a skutečně svobodně, bez nátlaku orgánů činných v trestním řízení.¹⁶⁵ V minulosti tak dokonce vyhověl stížnosti stěžovatelky, neboť ve věci z provedených důkazů

¹⁵⁹ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 3. 2000, sp. zn. 3 Tz 30/2000.

¹⁶⁰ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 121.

¹⁶¹ ŠÁMAL, P. § 314g. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3592.

¹⁶² Např. usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. 1. 1999 sp. zn. 4 To 486/98 (uveřejněné pod č. 64/1999 Sb. rozh. tr.)

¹⁶³ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 120.

¹⁶⁴ ŠÁMAL, P. § 314g Odpor. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3592.

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 1320/07.

nebylo možné najisto zjistit, zda byly tyto předpoklady naplněny, ačkoli sám o sobě nepovažuje možnost vzdát se práva odporu za problematickou.¹⁶⁶

Za nepřiměřený nátlak ze strany orgánů činných v trestním řízení, který vede k porušení ústavně zaručeného práva na obhajobu lze považovat případy, kdy je zadržený cizinec opakovaně soudem dotazován, zda se vzdává možnosti podat odpor, aniž by mu byl poskytnut přiměřený čas k přípravě obhajoby,¹⁶⁷ nebo situace, kdy je obviněný de facto postaven před volbu mezi vazebním stíháním a vzdáním se práva podat odpor, přičemž by těmto osobám měl vždy být ustanoven obhájce.¹⁶⁸

5.1.3 Postup samosoudce po podání odporu a zákaz reformationis in peius

Podle § 314g odst. 2 tr. řádu, byl-li podán odpor splňující všechny zákonné předpoklady, trestní příkaz se tím zcela ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení. Ačkoli tak ze zákonné dikce výslovně vyplývá pouze povinnost samosoudce projednat věc v hlavním líčení, nejedná se o jediný postup, který má samosoudce k dispozici, podle judikatury může učinit i rozhodnutí směřující k vyřízení věci mimo hlavní líčení, analogicky podle § 231 tr. řádu (např. může zastavit či přerušit trestní stíhání, nebo schválit narovnání), pokud jsou splněny zákonem předvídané okolnosti.¹⁶⁹ V této fázi řízení již ovšem nemůže vrátit věc státnímu zástupci k prošetření, nebo odmítnout návrh na potrestání.¹⁷⁰

Jestliže samosoudce shledá, že ve věci nepřipadá v úvahu postupovat jinak, nařídí hlavní líčení, přičemž k tomuto úkonu nemá stanovenou žádnou lhůtu. V hlavním líčení se poté řídí podle obecných ustanovení tr. řádu, a učiní jedno z možných rozhodnutí upravených v § 221 až § 225 tr. řádu.¹⁷¹ Opětovné vydání trestního příkazu proti obviněnému v řízení po podání odporu je však nepřipustné.¹⁷²

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 1997, sp. zn. I. ÚS 291/96.

¹⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 2015, sp. zn. IV. ÚS 2443/14.

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 1320/07.

¹⁶⁹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 10. 1997, sp. zn. 4 To 865/97 (uveřejněné pod č. 5/1999 Sb. rozh. tr.).

¹⁷⁰ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 3. 1994 sp. zn. 8 To 79/94 (uveřejněné pod č. 34/1995 Sb. rozh. tr.).

¹⁷¹ ŠELLENG, D. Trestní příkaz a odpor proti němu- vybrané otázky. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (ed.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 432.

¹⁷² ŠÁMAL, P. § 314g. In: ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3593.

Oproti předchozí právní úpravě s účinností do roku 1990 dnes v případě konaného hlavního líčení podle § 314g odst. 2 tr. řádu není samosoudce vázán právní kvalifikací, ani druhem či výměrou trestu obsažených v trestním příkazu, neuplatní se zde tedy zákaz reformationis in peius, jak je typické u jiných opravných prostředků. Samosoudce tak může v hlavním líčení odsuzujícím rozsudkem uložit i trest přísnější, než jaký byl původně uložen v trestním příkazu a může obviněného shledat vinným i ze závažnějšího trestného činu. Jestliže se ovšem samosoudce k takovému postupu uchýlí, jeho rozhodnutí musí vycházet ze zjištěného skutkového stavu a musí být dostatečně odůvodněno, nemůže být založeno na pouhé libovůli soudu, a není možné, aby tímž okolnostem, které soudu byly známy již při vydání trestního příkazu, neodůvodněně přisuzoval v hlavním líčení jinou váhu.¹⁷³

Otázka zákazu reformationis in peius v řízení po podaném odporu byla v minulosti často diskutovaným tématem, zejména v souvislosti s připravovanými změnami předpisů trestního práva. Současný právní stav např. dlouhodobě kritizuje Vantuch, který považuje neexistenci zákazu zhoršení postavení obviněného za zásadní nedostatek, neboť vede k nedůvěře občanů k institutu odporu, kdy obviněný neuplatní své právo odporu ze strachu, že mu bude v hlavním líčení uložen přísnější trest, a to případně i nepodmíněný trest odnětí svobody, a může v konečném důsledku vyústit i k porušení jeho práva na spravedlivý proces.¹⁷⁴ Na druhou stranu se část odborné veřejnosti domnívá, že s možnými úskalími vypuštění této zásady se již dostatečně vypořádala judikatura a považuje její znovuzavedení za nevhodné.¹⁷⁵ Určitý kompromis v této věci by mohlo představovat vyloučení soudce, který trestní příkaz vydal, z dalšího projednání věci v hlavním líčení, čímž by se zabránilo případné podjatosti samosoudce k věci nebo k obviněnému, kterého se takový úkon týká, jak navrhuje např. Jelínek, a to úpravou ustanovení § 30 tr. řádu.¹⁷⁶

Ačkoli vnímám názory, které oprávněně poukazují na nejisté postavení obviněných, kteří se mají rozhodnout, zda přijmout trest uložený trestním příkazem, nebo podat odpor a riskovat zhoršení svého postavení, podle mého názoru není znovuzavedení zákazu reformationis in peius zcela vhodné vzhledem k povaze odporu, z jehož právní konstrukce, i vzhledem ke skutečnosti,

¹⁷³ Např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2002, sp. zn. II. ÚS 213/2000.

¹⁷⁴ VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1081.

¹⁷⁵ ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019, č. 9, s. 177–186.

¹⁷⁶ JELÍNEK, J., *Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení*. In: JELÍNEK, J. (ed.). *Alternativní řešení trestních věcí: Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015, s. 18.

že ho není třeba jakkoli odůvodňovat, nevyplývá nic jiného, než že se obviněný domáhá svého práva řádně věc projednat před soudem. Z diskutovaných návrhů bych se tedy rozhodně spíše klonila k vyloučení soudce, který trestní příkaz vydal, z dalšího projednávání věci.

5.2 Mimořádné opravné prostředky

Jakmile trestní příkaz nabyde právní moci, možnosti jeho nápravy jsou velmi omezené. Z dostupných mimořádných opravných prostředků totiž připadá v úvahu pouze stížnost pro porušení zákona a obnova řízení.

Podle právní úpravy je podání dovolání přípustné pouze za předpokladu kumulativního splnění podmínek stanovených v § 265a odst. 1 tr. řádu. Lze jím napadnout pouze taxativně stanovená rozhodnutí soudu druhého stupně, která byla vydána ve věci samé. Ačkoli pravomocný trestní příkaz je meritorním rozhodnutím, nejedná se o rozhodnutí soudu druhého stupně, ani nepatří mezi napadnutelná rozhodnutí upravená v § 265a odst. 2 tr. řádu. V případě dovolání proti trestnímu příkazu tedy Nejvyšší soud takové podání usnesením odmítne podle § 265i odst. 1 písm. a) tr. řádu. Dovoláním nelze napadnout ani přípis, kterým soud vyrozumívá v případě odporu podaného opožděně nebo neoprávněnou osobou.¹⁷⁷

Stížnost pro porušení zákona může podat v souladu s § 266 odst. 1 tr. řádu pouze ministr spravedlnosti proti pravomocnému rozhodnutí soudu či státního zástupce z důvodu právních vad rozhodnutí nebo vadného postupu v řízení, které vydání rozhodnutí předcházelo, a její podání zcela závisí jeho úvaze. Nadto podle § 266 odst. 2 tr. řádu je možné napadnout výrok o trestu pouze tehdy, jestliže byl uložen trest nepřiměřený nebo trest, jenž je v přímém rozporu s účelem trestu.

Pravomocný trestní příkaz trpící jednou z těchto vad tedy lze stížností pro porušení zákona napadnout. Nelze ovšem napadnout trestní příkaz, který byl již dříve zrušen podaným odporem. Takové rozhodnutí neexistuje, nemůže nabýt právní moci, a nelze jej přezkoumat.¹⁷⁸ Případnou stížnost tak Nejvyšší soud odmítne jako nepřípustnou podle § 268 odst. 1 písm. a) tr. řádu.

V případě, kdy Nejvyšší soud shledá, že zákon byl porušen, v souladu s § 268 odst. 2 tr. řádu tak vysloví rozsudkem. Ke změně rozhodnutí ovšem může přistoupit pouze, pokud byl zákon

¹⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2002, sp. zn. 6 Tdo 789/2002.

¹⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 1996, sp. zn. 2 Tzn 169/96 (uveřejněné pod č. 32/1997 Sb. rozh. tr.).

porušen v neprospěch obviněného, přičemž může zrušit buď rozhodnutí celé, nebo může přistoupit ke zrušení pouze jeho části (výroku) v souladu s § 269 odst. 2 tr. řádu.

V případě trestního příkazu je možné zrušit samostatně výrok o náhradě škody, pokud jej obsahuje,¹⁷⁹ ale za určitých okolností lze zrušit i pouze výrok o trestu. Nejvyšší soud tak učinil v situaci, kdy byl v rozporu se zákonem vysloven výrok o trestu vyhoštění, nicméně se tak stalo současně s uložením podmíněného trestu odnětí svobody, který byl shledán jako trest dostatečný, a ve věci tedy nebylo třeba vést další řízení.¹⁸⁰

Jestliže ovšem je trestní příkaz shledán nezákonným a ve věci lze sjednat nápravu pouze pokračováním v řízení, nelze rozhodnutí zrušit pouze částečně a další řízení vést pouze o některém z výroků. Takový postup by byl v rozporu s povahou trestního příkazu jakožto odsuzujícího rozsudku, neboť výroky v trestním příkazu tvoří jednotný celek.¹⁸¹

Za takovou vadu v postupu vydání trestního příkazu, která vede k jeho zrušení, lze například považovat situaci, kdy je trestním příkazem uložen trest sice v rámci sazby stanovené ve zvláštní části tr. zákoníku daného trestného činu, nicméně mimo hranice výměry stanovené v § 314e odst. 2 tr. řádu, z čehož vyplývá, že soud ve věci neměl vydat trestní příkaz, ale nařídit hlavní líčení.¹⁸²

Účelem obnovy řízení je náprava nedostatků ve skutkových zjištěních. V souladu s § 277 tr. řádu ji lze aplikovat za předpokladu, že řízení ve věci bylo zakončeno některým ze stanovených pravomocných rozhodnutí, přičemž v tomto výčtu můžeme nalézt i pravomocný trestní příkaz.

Řízení, které skončilo pravomocným trestním příkazem, bude obnoveno z důvodu odhalení dříve neznámých skutečností a důkazů, které by mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině, přiznaném nároku poškozeného, anebo pokud by se vzhledem k nim stal původně uložený trest zřejmě nepřiměřený nebo by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu podle § 278 odst. 1 tr. řádu. K povolení obnovy řízení dojde také tehdy, bude-li pravomocným rozsudkem zjištěno, že orgány činné v původním řízení porušil svoje povinnosti jednáním zakládajícím trestný čin podle § 278 odst. 4 tr. řádu.

¹⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002.

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2000, sp. zn. 3 Tz 30/2000 (uveřejněný pod č. 56/2000 Sb. rozh. tr.).

¹⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2000, sp. zn. 3 Tz 235/2000.

¹⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 1996, sp. zn. 2 Tzn 161/96 (uveřejněný pod č. 28/1998 Sb. rozh. tr.).

Důvodem pro povolení obnovy řízení však nemůže být okolnost, že nebyly splněny podmínky pro vydání trestního příkazu záležející ve spolehlivě prokázaném skutkovém stavu věci, pokud vyplývala ze skutečností a důkazů známých již v době rozhodování soudu.¹⁸³

Návrh na povolení obnovy řízení mohou podle § 280 tr. řádu podat jen oprávněné osoby, kterými jsou obviněný, osoby, které by mohly podat v jeho prospěch odvolání, a státní zástupce. O návrhu rozhoduje soud, který trestní příkaz vydal, a pokud shledá, že tu jsou důvody pro povolení obnovy řízení, návrhu vyhoví a rozhodnutí zruší. Ačkoli podle § 284 odst. 1 tr. řádu soud rozhodující o povolení obnovy řízení může zrušit i pouhou část napadeného rozhodnutí, v případě trestního příkazu se opět projevuje jeho specifická povaha, a soud tedy musí zrušit trestní příkaz zcela.

¹⁸³ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 5. 1. 1995, sp. zn. 4 To 968/94 (uveřejněné pod č. 40/1999 Sb. rozh. tr.).

Závěr

Trestní příkaz je velmi efektivním nástrojem pro rychlejší a hospodárnější trestní řízení, není tedy divu, že v praxi dlouhodobě představuje jeden z nejčastějších způsobů vyřízení trestních věcí, a nejspíše tak nelze očekávat, že by v brzké době došlo k jeho vypuštění z právního řádu. Na druhou stranu také vzhledem k jeho specifické povaze čelí některé jeho aspekty kritice z řad zástupců odborné veřejnosti. Cílem této práce bylo zachytit historický vývoj právní úpravy trestního příkazu, podrobně analyzovat jeho současnou právní úpravu, identifikovat její problematické body, a zabývat se jejich možnými řešeními.

Ve třetí kapitole jsem se zabývala vztahem trestního příkazu k základním zásadám trestního řízení, zejména v souvislosti s právem na spravedlivý proces. Otázka kolize tohoto institutu se základními zásadami, pro kterou byl trestní příkaz po nějakou dobu z trestního řádu vypuštěn, byla podrobena přezkumu ze strany Ústavního soudu, který dospěl ke stanovisku, že právo na spravedlivý proces obviněného zůstává zachováno, pokud má obviněný možnost podat proti trestnímu příkazu odpor a domoci se projednání věci před soudem. S tímto názorem se ztotožňuji, za stěžejní ovšem považuji náležité poučení ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Co se týče nedostatků platné právní úpravy trestního příkazu, za nejproblematictější považuji postavení poškozeného, stávající standard ochrany jeho procesních práv se mi jeví jako příliš nízký. Domnívám se, že by mělo dojít k úpravě a doplnění poučovací povinnosti podle § 46 tr. řádu tak, aby z ní jasně vyplývala povinnost orgánů činných v trestním řízení vyrozumět poškozeného, chystají-li se v dané věci rozhodnout trestním příkazem, ihned po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání, aby mohl svůj případný majetkový nárok včas uplatnit, a poskytnutí přiměřené lhůty k vyjádření.

Velmi diskutovanou je otázka, zda přiznat poškozenému právo obrany proti chybějícímu nebo nesprávnému výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy, nebo bezdůvodného obohacení. Ačkoli zastávám názor, že ochrana práv a zájmů poškozeného tvoří nedílnou součást trestního řízení, na kterou by nemělo být zapomínáno, připouštím, že tato problematika nemá jednoduché řešení. I přesto bych spíše upřednostnila posílení práv poškozeného a přikláněla se k takovému východisku, jež by poškozenému, který svůj majetkový nárok řádně uplatnil, umožňovalo podat odpor, avšak pouze co do výroku o svém uplatněném nároku. Napadený výrok by se tímto zrušil, a následně by ve věci rozhodoval samosoudce, který by sám rozhodnul nebo poškozeného odkázal na řízení před jiným příslušným orgánem.

Dalším velmi často kritizovaným bodem právní úpravy je absence zákazu reformationis in peius v řízení, které následuje po podaném odporu. Zde, vzhledem k specifické povaze institutu odporu a povaze tohoto řízení, jehož účelem není oprava rozhodnutí, ale umožnit obviněnému se domoci svého práva na projednání věci před soudem, považuji absenci zákazu reformationis in peius za správnou. V teoretické rovině se mi jeví jako lepší řešení vyloučení samosoudce, který trestní příkaz vydal, z dalšího projednávání věci, přičemž by dále řízení vedl jiný soudce přidělený k témuž okresnímu soudu.

V otázce řízení před samosoudcem, která je s problematikou trestního příkazu bezprostředně spjata, považuji za důležité vyjasnit příslušnost samosoudce na prvním stupni krajských soudů, a provázat tr. zákoník s tr. řádem tak, aby rozsah věcí, o kterých samosoudce koná řízení, byl upraven na řízení o přečinech. V tomto souhlasím s připravovaným návrhem nového trestního řádu, který obě tyto otázky řeší.

Lze shrnout, že právní úprava trestního příkazu poskytuje širokou diskreci soudcům a klade velký důraz na jejich svědomitost při rozhodování, zda je vhodné věc vyřídit trestním příkazem či nikoli, a spoléhá se na důkladnou poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení. I přes stávající kritiku spatřuji úpravu podmínek jeho vydávání jako vyhovující a domnívám se, že institut trestního příkazu má v českém právním řádu své opodstatněné místo. Jeho existující dílčí nedostatky lze vyřešit změnou právní úpravy.

Seznam zkratk

Doporučení Rady Evropy	Doporučení Výboru ministrů č. R (87) 18 týkající se zjednodušení trestního řízení
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Sb. rozh. tr.	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek- část trestní
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
tr. zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
ZTOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osoby a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

- FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T., a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0
- JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-550-0
- JELÍNEK, J. (ed.). *Alternativní řešení trestních věcí: Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-109-0
- JELÍNEK, J., GRIVNA, T., a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7
- JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních: se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-302-5
- MIŘIČKA, A. *Trestní právo procesní*. Praha: Všehrad, 1932. cnb000937627
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL P., a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-572-8
- RŮŽEK, A. *Československé trestní řízení*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1982.
- SOLNAŘ, V. *Učebnice trestního řízení platného v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Melantrich, 1946.
- SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P., PŮRY F. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 8071793507
- SVOBODA, K. *Opravné prostředky: civilní proces z pohledu účastníka*. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-774-3
- ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J., a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4
- ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0
- ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9
- ŠELLENG, D. Trestní příkaz a odpor proti němu- vybrané otázky. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I., (ed.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-464-0
- MUSIL, J. Rychlost trestního řízení – ústavněprávní aspekty. In: VANDUCHOVÁ, M., GRIVNA, T. (ed.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2.
- VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-750-7

2 Seznam odborných článků

- BERANOVÁ, A. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 10, s. 221
- CRHA, L. K právní moci trestního příkazu. *Trestní právo*, 1997, č. 10, s. 2
- DRÁPAL J., VÁVRA, J. Databáze InfoSoud a možnosti jejího využití: Ukládají soudy přísnější tresty po podání odporu proti trestnímu příkazu? *Kriminologie*, 2021, č. 1–2, s. 11–19

- FRIC, J. Postup samosoudců při vydávání trestního příkazu z hlediska poznatků praxe a legislativních výhledů. *Socialistická zákonost*, 1983, č. 7, s. 410
- HERANOVÁ, S. Rozlišení souběhu a recidivy v případě doručení zrušeného trestního příkazu - nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu. *Kriminalistika*, 2020, č. 1, s. 19–27
- JELÍNEK, J. Novelizace trestního řádu v roce 1993. *Bulletin advokacie*, 1994, č. 2, s. 13
- JELÍNEK, J. Trestní příkaz včera, dnes, a zítra. *Kriminalistika*, 2015, č. 2, s. 81–101
- PIPEK, J. Nad paragrafem 2 odst. 5 věta první trestního řádu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 7, s. 410
- PROVAZNÍK, J. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekonstrukcí. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 4, s. 80–81
- SUCHÝ, O. Odklon v trestním řízení. *Právník*, 1991, č. 130/3, s. 214–255
- ŠČERBA, F. Změny trestního zákoníku provedené novelou č. 333/2020 Sb. a jejich důsledky. *Trestněprávní revue*, 2020, č. 4, s. 187–193
- ŠÁMAL, P., ŘÍHA, J., STRYA, J. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 177–186.
- ŠELLENG, D. Ke vztahu upuštění od potrestání a trestního příkazu. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 5, s. 18–21.
- VAL'OVÁ, V. Samosoudce a trestní příkaz v československém trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 1985, č. 2, s. 125–165.
- VANTUCH, P. K významu a opodstatněnosti trestního příkazu v trestním řádu. *Právní rozhledy*, 1996, č. 1, s. 4–9.
- VANTUCH, P. Trestní příkaz, podmínky pro jeho vydání a možnosti obhajoby. *Trestní právo*, 2013, č. 7–8, s. 5–6
- TIBITANZLOVÁ, A. Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu? [online]. *Bulletin advokacie*, 2018. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pojem-odklon-v-trestnim-rizeni-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-rizeni-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu?browser=full>
- ZŮBEK, J., VRBA, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 9, s. 195–198

3 Seznam použité judikatury

- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 1997, sp. zn. I. ÚS 291/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn. III. ÚS 200/2000
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2002, sp. zn. II. ÚS 213/2000
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 46/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 1320/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 864/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 892/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. I. ÚS 2822/13
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 469/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2791/17
- Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2019, sp. zn. Pl. ÚS-st. 49/18
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2021, sp. zn. IV. ÚS 622/21

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 4. 1974, sp. zn. 7 Tz 23/74 (uveřejněný pod č. 38/1974 Sb. rozh. tr.)
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 6. 1977, sp. zn. 1 Tz 29/77 (uveřejněný pod č. 18/1998 Sb. rozh. tr.)
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 5. 1978 sp. zn. 1 Tz 18/78 (uveřejněný pod č. 66/1978 Sb. rozh. tr.)
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 18. 10. 1979 sp. zn. 1 Tz 55/79 (uveřejněný pod č. 45/1980 Sb. rozh. tr.)
 - Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 21. 10. 1980 sp. zn. 5 Tz 95/80 (uveřejněné pod č. 36/1981 Sb. rozh. tr.)
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 1996, sp. zn. 2 Tzn 169/96 (uveřejněné pod č. 32/1997 Sb. rozh. tr.)
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 1996, sp. zn. 2 Tzn 161/96 (uveřejněný pod č. 28/1998 Sb. rozh. tr.)
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2000, sp. zn. 3 Tz 262/2000
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2000, sp. zn. 3 Tz 30/2000 (uveřejněný pod č. 56/2000 Sb. rozh. tr.)
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2000, sp. zn. 5 Tz 177/2000
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2000, sp. zn. 3 Tz 235/2000
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2001, sp. zn. 3 Tz 291/2000
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 5/2001
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 5 Tz 74/2001
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2002, sp. zn. 4 Tz 40/2002
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2002, sp. zn. 6 Tdo 789/2002
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 11. 2002, sp. zn. 4 Tz 79/2002
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002 (uveřejněný pod č. 49/2003 Sb. rozh. tr.).
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2003, sp. zn. 4 Tz 99/2002
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2004, sp. zn. 4 Tz 152/2004
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2004, sp. zn. 6 Tdo 1191/2004
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2007, sp. zn. 4 Tz 167/2006
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2007, sp. zn. 4 Tz 45/2007
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 6 Tdo 580/2007
 - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. 7 Tz 9/2013
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 7 Tdo 1357/2018
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2021, sp. zn. 7 Tz 45/2020
-
- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 3. 1994, sp. zn. 8 To 79/94 (uveřejněné pod č. 34/1995 Sb. rozh. tr.)
 - Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 5. 1. 1995, sp. zn. 4 To 968/94 (uveřejněné pod č. 40/1999 Sb. rozh. tr.)
 - Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 10. 1997, sp. zn. 4 To 865/97 (uveřejněné pod č. 5/1999 Sb. rozh. tr.)
 - Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 1. 1998, sp. zn. 9 To 152/97 (uveřejněné pod č. 11/1999 Sb. rozh. tr.)
 - Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. 1. 1999, sp. zn. 4 To 486/98 (uveřejněné pod č. 64/1999 Sb. rozh. tr.)

- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. 3. 1998, sp. zn. 4 To 124/98 (uveřejněný pod č. 29/2000 Sb. rozh. tr.)
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 4. 2008, sp. zn. 16 T 10/2007
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. 5 To 41/2008
- Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 3 T 19/2013
- Rozhodnutí Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou ze dne 17. 10. 2014, sp. zn. 2 T 131/2014
- Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 29 T 7/2014
- Rozsudek ESLP ze dne 21. 2. 1990, Hakansson a Sturesson proti Švédsku, č. 11855/85
- Rozsudek ESLP ze dne 9. 6. 1998, Twalib proti Řecku, č. 24294/94
- Rozsudek ESLP ze dne 27. 11. 2008, Salduz proti Turecku, stížnost č. 36391/02

4 Seznam ostatních zdrojů

- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?O=1&T=535>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 114/2020 Sb. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135973>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb. [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=160778>
- Návrh nového trestního řádu Komise pro nový trestní řád [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/729664/nov%C3%BD+trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d.doc/af836c7c-6fb9-4dbe-88b4-5061aeffa908>
- Statistické přehledy soudních agend [online]. [cit. 2022-12-18]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

Abstrakt

Předložená diplomová práce se zabývá problematikou trestního příkazu. Za cíl si klade provést analýzu současné právní úpravy tohoto institutu upraveného v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a navrhnout možná řešení k jejím jednotlivým kontroverzním bodům, která by přispěla k větší efektivitě aplikace tohoto institutu.

Práce je členěna do pěti hlavních kapitol, které jsou dále rozděleny na jednotlivé podkapitoly.

První kapitola popisuje historický vývoj trestního příkazu na našem území od jeho prvního začlenění do právního řádu v roce 1929 až do současnosti.

Druhá kapitola představuje tento institut v jeho nynější podobě z širšího pohledu trestního práva procesního, a věnuje se trestnímu příkazu v souvislosti s některými teoretickými pojmy, které jsou s ním často spojovány, konkrétně s rozhodnutím, zvláštním typem řízení, a odklonem.

Třetí kapitola se zabývá vztahem trestního příkazu k hlavním zásadám trestního řízení, důraz je kladen na ty z nich, které jsou při aplikaci trestního příkazu omezeny nebo modifikovány. Zmíněna je i judikatura Evropského soudu pro lidská práva a jeho postoj k trestnímu příkazu ve světle práva na spravedlivý proces.

Čtvrtá kapitola se již podrobně zabývá současnou právní úpravou trestního příkazu. Její jednotlivé podkapitoly popisují podmínky, za kterých je trestní příkaz možno vydat, které tresty připadají při rozhodování trestním příkazem v úvahu, a jaké náležitosti musí trestní příkaz obsahovat, aby nabyl právních účinků.

Pátá, a zároveň poslední, kapitola se věnuje možnostem obrany proti trestnímu příkazu. Je rozčleněna na dvě podkapitoly, první z nich věnuje odporu jakožto jedinému oprávněnému prostředku proti nepravomocnému trestnímu příkazu, a následnému postupu soudů po jeho podání, druhá z nich poté ve zkratce popisuje možnost podání mimořádných opravných prostředků.

Abstract

This presented thesis deals with the subject of criminal warrant. Its goal is to analyse the current legal regulation of these provisions covered in Act No. 141/1961 Sb., Criminal Procedure Code, and to propose possible solutions for the individual contested parts, which would contribute to better and more effective application of this regulation in the future.

The thesis contains five main chapters, which are further divided into individual subchapters.

The first chapter describes the history of the criminal warrant on our territory from its first introduction into our legal system in 1929 to the present.

The second chapter presents the criminal warrant in its current form in a broader context of the criminal procedure. It focuses on its relation with certain theoretical terms, which are typically connected to it, such as judicial decision, special type of proceedings, and diversion.

The third chapter is dedicated to relations between the criminal warrant and the basic principles of criminal procedure, with the emphasis on those which are resicted or otherwise modified when criminal warrant is applied. Also mentioned is the case law of the European Court of Human Rights and its position on the criminal warrant in light of the right to a fair trial.

The fourth chapter is then focused on the current legal regulation of the criminal warrant. Its individual subchapters describe the conditions needed to be met in order for the criminal warrant to be issued, which possible sanctions can be imposed by the criminal warrant, and also the formal requirements that need to be fulfilled for the criminal warrant to have its intended legal effects.

The fifth and also the final chapter is concentrated on the possible appeals against the criminal warrant. It is divided into two subchapters, the first one is focused on the protest, which is the only possible appeal against a criminal warrant that has not yet taken legal effect, and the subsequent legal procedure of courts after filling a protest, the second subchapter then briefly describes the possibilities of filling extraordinary appeals against a criminal order.

Klíčová slova

Trestní příkaz, rozhodnutí, odpor

Key words

Criminal Warrant, decision in criminal proceedings, protest